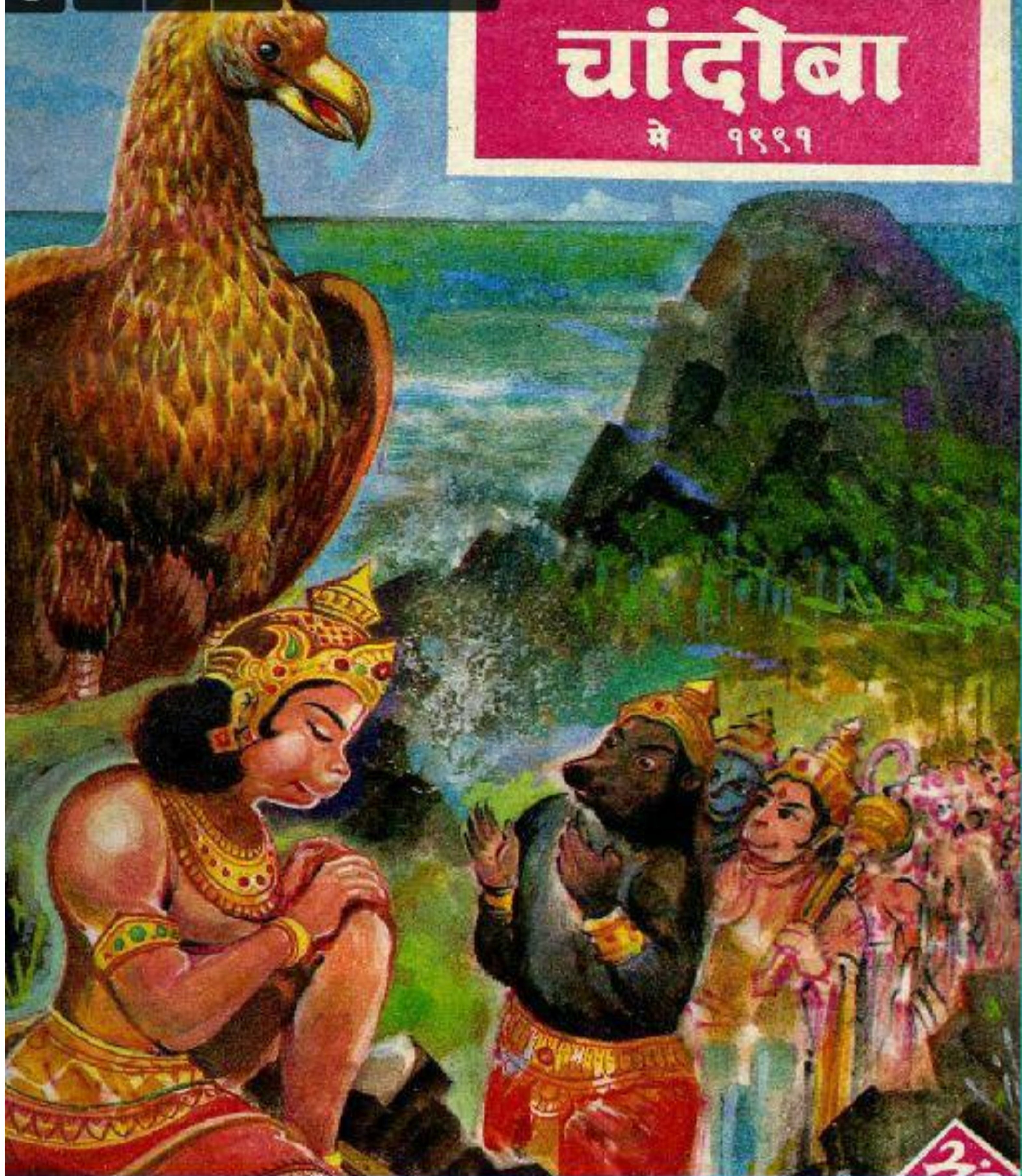
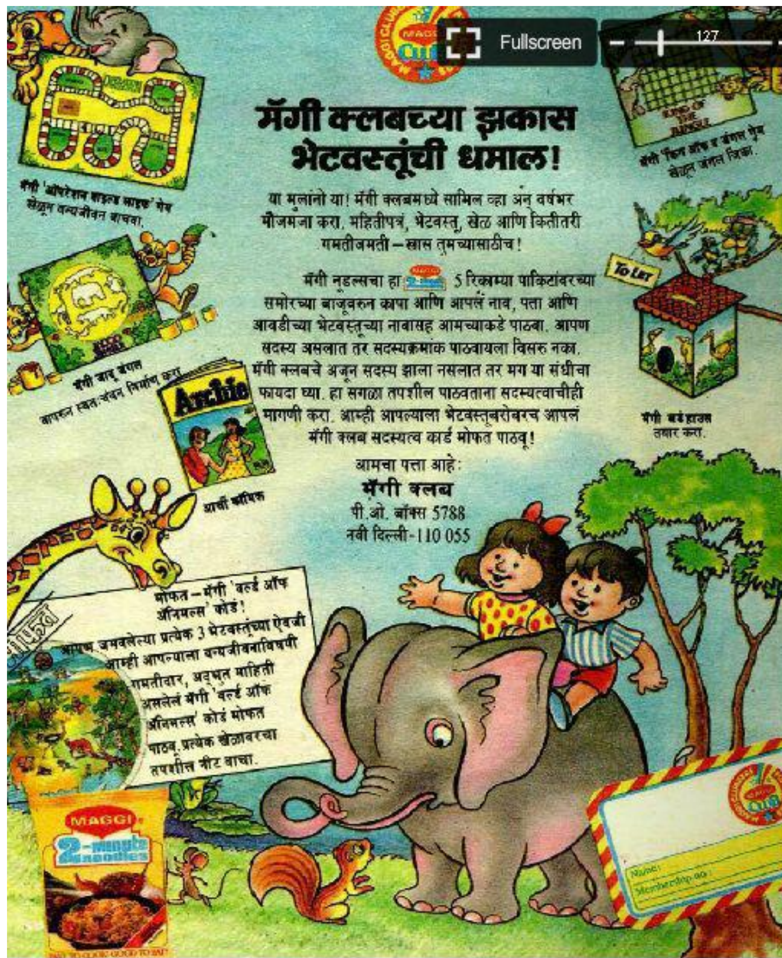

चांदोबा
मे १९९१

इस्राईलवर हल्ला का झाला?

इराकने आपल्या शेजारील स्वतन्त्र देश कुवेत यावर अतिक्रमण करून तो आपल्या ताब्यात घेतला. यामुळे मध्यपूर्व आशियात 'खाडी युद्ध' या नावाने युद्ध सुरू झाले. कुवेत सोडून देण्याबाबत अमेरिकेने इराककडे मागणी केली, परंतु इराकने ती मानली नाही. परिणामत: बहुराष्ट्रीय सेना एकत्र झाल्या आणि त्यांनी इराकशी युद्धाची घोषणा केली.

ज्या देशांनी इराकशी युद्ध करण्यासाठी आपापल्या सेना पाठवल्या, त्यात इस्राईल हा देश नव्हता. तरीही इराकने इस्राईलवरही काही मिसाइल्सच्या साह्याने हल्ला केला. असे का बरे घडले?

इस्राईल हा आहे यहुदी लोकांचा देश. हे यहुदी शेकडो वर्षे आपल्या मातृभूमीला वंचित झालेले होते. दुसऱ्या जागतिक महायुद्धाच्या वेळी तर यहुद्यांची परिस्थिति फारच गंभीर होती. हिटलरच्या आज्ञेने नाझी लोकांनी लाखांच्या संख्येने यहुदी लोकांची मोठ्या अमानुषपणे कत्तल केली होती. ते युद्ध संपत गेले, आणि अमेरिकेने पॅलेस्टाइनमधे यहुदी लोकांचे राज्य आणि अरब राज्य स्थापायला परवानगी दिली. त्यांच्या सरहद्दीही निश्चित करून देण्यात आल्या होत्या. अशा प्रकारे १४ मे १९४८ रोजी इस्राईल राज्याची स्थापना झाली. त्याच्या दुसऱ्याच दिवशी इजिप्त, इराक, जॉर्डन, लेबेनॉन आणि सीरिया यांनी इस्राइली भूमीवर हल्ला चढवला. परंतु या नवजात इस्राईलने आपली आश्चर्यकारक अशी क्षमता दाखवून, मोठ्या धडाडीने या हल्लेखोरांना तोंड दिले. त्यांनी या हल्लेखोरांना केवळ नुसतेच पळवून लावले नाही, तर अरब राज्यांसाठी म्हणून ठरवून देण्यात

इस्राईलवर हल्ला का झाला?

इराकने आपल्या शेजारील स्वतन्त्र देश कुवेत यावर अतिक्रमण करून तो आपल्या ताब्यात घेतला. यामुळे मध्यपूर्व आशियात 'खाडी युद्ध' या नावाने युद्ध सुरू झाले. कुवेत सोडून देण्याबाबत अमेरिकेने इराककडे मागणी केली, परंतु इराकने ती मानली नाही. परिणामत: बहुराष्ट्रीय सेना एकत्र झाल्या आणि त्यांनी इराकशी युद्धाची घोषणा केली.

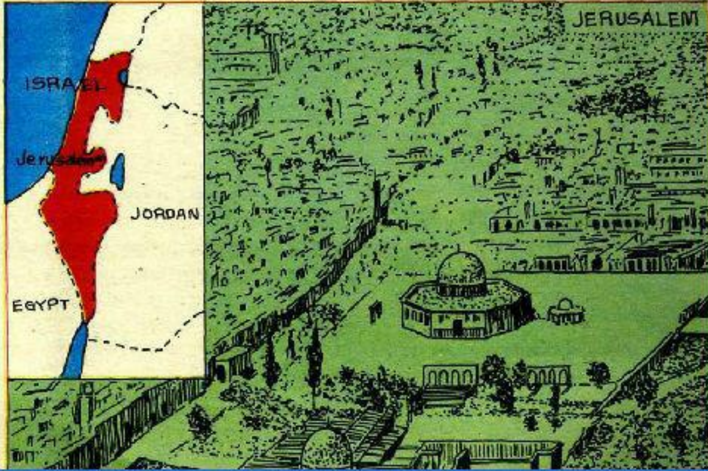
ज्या देशांनी इराकशी युद्ध करण्यासाठी आपापल्या सेना पाठवल्या, त्यात इस्राईल हा देश नव्हता. तरीही इराकने इस्राईलवरही काही मिसाइल्सच्या साह्याने हल्ला केला. असे का बरे घडले?

इस्राईल हा आहे यहुदी लोकांचा देश. हे यहुदी शेकडो वर्षे आपल्या मातृभूमीला वंचित झालेले होते. दुसऱ्या जागतिक महायुद्धाच्या वेळी तर यहुद्यांची परिस्थिति फारच गंभीर होती. हिटलरच्या आज्ञेने नाझी लोकांनी लाखांच्या संख्येने यहुदी लोकांची मोठ्या अमानुषपणे कत्तल केली होती. ते युद्ध संपत गेले, आणि अमेरिकेने पॅलेस्टाइनमधे यहुदी लोकांचे राज्य आणि अरब राज्य स्थापायला परवानगी दिली. त्यांच्या सरहद्दीही निश्चित करून देण्यात आल्या होत्या. अशा प्रकारे १४ मे १९४८ रोजी इस्राईल राज्याची स्थापना झाली. त्याच्या दुसऱ्याच दिवशी इजिप्त, इराक, जॉर्डन, लेबेनॉन आणि सीरिया यांनी इस्राइली भूमीवर हल्ला चढवला. परंतु या नवजात इस्राईलने आपली आश्चर्यकारक अशी क्षमता दाखवून, मोठ्या धडाडीने या हल्लेखोरांना तोंड दिले. त्यांनी या हल्लेखोरांना केवळ नुसतेच पळवून लावले नाही, तर अरब राज्यांसाठी म्हणून ठरवून देण्यात

आलेला काही भागही आपल्या घशात घातला. अन् त्याचवेळी इस्राईलने थोडा भूभाग जॉर्डनसाठी आणि 'गाझा स्ट्रिप' इजिप्तसाठी सोडून देऊन नुकसानही सोसले.

१९६७ मधे इजिप्तने इस्राईलवर आक्रमण करायची तयारी केली होती. जॉर्डन व इराकही त्यात इजिप्तला मदत करू इच्छित होते. परंतु त्यांनी काही पाऊल उचलण्यापूर्वीच अचानक इस्राइलने जॉर्डन, सीरिया व इजिप्त यांच्या ताब्यातील भूभागावर आक्रमण केले. या युद्धात इस्राईलने सिनाई द्वीपकल्पातून इजिप्तच्या सैन्याला पळवून लावले आणि सीरियाचा गोलन हाईट्स् व जॉर्डनचा जॉर्डन नदी तटवर्ती प्रान्त हे आपल्या ताब्यात घेतले.

ज्या देशांनी पूर्वी इस्राईलशी युद्ध केले होते त्यांच्याकडून या नुकत्याच झालेल्या युद्धात इराकला मदत मिळाली नाही. वास्तविक इराकच्या अशा तऱ्हेने जबर-दस्तीने कुवेत ताब्यात घेण्याच्या भूमिकेचे मध्यपूर्वी देशांनी मुळीच समर्थन केले नव्हते. तसे पाहता इराकचा इस्राईलवर हल्ला हा युद्धतंत्राचा एक भाग मानावा लागेल. इस्राईलने युद्ध पुकारले तर आपल्या शेजारची राज्ये आपल्याला मदत करतील, कारण त्यांचे इस्राईलशी जुने शत्रुत्व आहे—अशीच इराकला आशा होती. खरोखरीच असे घडले असते तर या युद्धाचे स्वरूप बदलून जाऊन ती फारच भयानक घटना सिद्ध झाली असती.

सावकार

तेजपुर एक छोटंसं गाव होतं. रतनलाल त्या गावातला सर्वात गब्बर सावकार. त्याला वाटे, की लोकांशी धाक धपटशा केला म्हणजेच सावकारी चांगली चालू शकते. तसा तो रहात असे तेजपुरामधे, पण त्याचा धन्दा जास्त करून आसपासच्या गावांतून अन् शहरात चाले.

एकदा आसपासच्या गावातनं चार-पाच देणेकऱ्यांकडून जवळजवळ दहा हजार रुपयांची वसूली करून रतनलाल तेजपुरकडे यायला निघाला. त्यावेळी रात्र व्हायला आली होती. कोणी गाडीवानही मिळेना, त्यामुळे त्याला नाइलाजाने पायीच निघावे लागले.

रात्रीच्या वेळी अंधारात त्या खाबडखुबड रस्त्यातून चालता-चालता रतनलाल जवळची कपड्यात लपेटलेली पैशांची थैली सारखा चाचपडून पहात राहिला. अचानक त्याला एका गोष्टीची आठवण झाली. जवळपासच्या गावातून नेहमी लूटमार करणारा डाकू देबू नुकताच एक आठवड्या-पूर्वी तुरुंगातून कैद भोगून बाहेर आलेला होता! तो रहात असे तेजपुरजवळच्याच एका लहानशा वस्तीत. त्याला जर कळलं, की रतनलाल एवढी मोठी रक्कम घेऊन निघाला आहे, तर झालंच! तो जीव घ्यायलाही कमी करायचा नाही! बास, या विचारानेच सावकार घाबरून गेला.

घाबरत-घाबरत तो थोडासा पुढे झाला, इतक्यात कुणीसं मागून विचारलं–"कोण ते? जरा थांबा बरं!"

दचकून रतनलाल त्या अंधारात डोळे फाडून पाहू लागला! ऊंचशी एक आकृति सावलीसारखी अंधारातून पुढे येत होती. "हा डाकू देबू नव्हे?" सावकार थरथर कापु लागला!

इतक्यात तो ऊंच माणूस रतनलालजवळ येऊन पोचला अन् त्याला ओळखून खांद्या-वरची कुऱ्हाड डाव्या खांद्यावर बदलत म्हणाला–"अरे तुम्ही? मी आपला किशनु रतनलालशेट! आता शेतावरून घराकडे चाललोय जी!"

"ओह! किशनू...!" सुटकेचा निश्वास सोडत रतनलाल म्हणाला–"सकाळपासून देणेकऱ्यांची घरं फिरत राहिलो. पण कुठे एक छदामसुद्धा वसूल झाला नाही! इथल्या आपल्या कमलपूरहून निघता निघताच रात्र झाली बघ."

इतक्यात नाल्याच्या दुसऱ्या बाजूने एक कडक आवाज ऐकू आला–"कोण आहात तुम्ही लोक?"

आवाज ओळखायला रतनलालला वेळ लागला नाही–देबूचाच आवाज तो! लगेच तो किशनूच्या कानात म्हणाला–"किशनू, मी तुला खोटंच सांगितलं होतं! पण आज माझी दहा हजाराची वसुली झाली आहे. ते सारे पैसे या थैलीत आहेत बघ. तूच तिचं आता रक्षण करू शकशील. आता तुझ्याजवळ ठेव ही थैली!" असं म्हणून रतनलालने थैली किशनूच्या हाती दिली.

रतनलालला धीर देत किशनूने त्याला घाबरून न जायला सांगितलं अन् वचन दिलं की, आपण पैसे नीट संभाळू. मग दोघं नाला ओलांडून पलीकडे पोचले.

डाकू देबूने रतनलालच्या चेहरा ओळखला, अन् त्याला खूप आनन्द झाला! रतनलालजवळ येऊन त्याने त्याच्या कपड्यां-वरून चाचपून पाहिलं अन् चिडून तो ओरडला–"अरे हट! पैसे कुठे लपवून ठेवलेस, बोल!" लगेच रतनलालचा गळा दाबत देबू त्याच्याकडून सत्य जाणायचा प्रयत्न करू लागला.

तडफडत रतनलाल जोराने ओरडला–"किशनू, वाचव रे मला!"

एवढ्यात हातातली कुऱ्हाड उगारत मागून पुढे येत किशनू बोलला–"अरे, मला माहीत आहे की तूच तो डाकू देबू! जिवाची पर्वा असेल तर मुकाट पळ इथून!"

किशनूचा आवाढव्य देह आणि तो आवेश पाहून देबू घाबरला आणि तेथून निघून गेला. नंतर किशनूने रतनलालला त्याच्या घरापर्यंत सुरक्षित नेऊन सोडलं आणि घराशी पोचल्यावर त्याची पैशांची थैलीही त्याच्या हाती सोपवली.

एक महिना उलटल्यानन्तर देबू एक दिवस रतनलाल सावकाराकडे गेला अन् दुःखी चेहरा करून म्हणाला–"सरकार, मला थोडीशी मदत हवी आहे तुमच्या-कडून!"

"मदत? कसली मदत?" खरं तर त्याला पाहूनच सावकार हादरून गेला होता, पण उसनं अवसान आणून त्याने विचारलं.

"सरकार, माझ्या लेकीचं लगीन काढलंय! एक हजार रुपये हवेत. सहा महिन्यांनी मुद्दल परत करीन. आणि दर महिन्याला व्याजही आणून देईन व्यवस्थित." देबू म्हणाला.

नाइलाजाने पैशांवर पाणी सोडून रतनलालने देबूला पैसे दिले.

देबू निघून गेल्यावर थोड्याच वेळात किशनू रतनलालकडे आला अन् त्याला नमस्कार करून रडव्या आवाजात म्हणाला-"शेठजी, माझी बायको आजारी आहे हो! गेल्या आठ दिवसात अंथरुणातून उठलीही नाही बघा ती! तिला दाखवायला शहरात

न्यायला हवी, पण माझ्या हातात तर सध्या फुटकी कवडीही नाही. यावेळी आपण दया केलीत, तरच तिला वाचवायची आशा! शंभर रुपये द्या शेठजी कर्जाऊ. लवकरच व्याजासह परत करीन सगळे पैसे!" खरोखरच त्या धिप्पाड माणसाचे डोळे भरून आले होते हे सांगताना!

त्याचं बोलणं ऐकून रतनलाल रागेजला. आत्ताच थोड्या वेळापूर्वी देबूकडे गेलेले हजार रुपये त्याला आठवले, आणि चिडून तो म्हणाला–"अरे, माझ्याकडे काय पैशाचं झाड आहे की काय, मागेल त्याला पैसे उसने द्यायला? आत्ता तासाभरापूर्वी देबू आला होता, आणि पोरीचं लग्न आहे म्हणत हजार रुपये घेऊन गेला! आता तू आलायस उरावर बसायला!"

रतनलालचं हे बोलणं ऐकून किशनूने मोठ्या प्रयासाने पुन्हा तोंड उघडले. तो म्हणाला–"एक वेळच दया करा ना शेठजी!"

"हे बघ किशनू, मी खरंच सांगतोय, रागावू नकोस. देबूला मी कर्ज दिलं, कारण तो वेळ आली तर कुणाचं घर लुटूनही माझी रक्कम परत करू शकेल. पण तुझा काय भरोसा? बोल! दिवसभर मजुरी करतोस, तेव्हा कुठं एक वेळचं पोट भरू शकतोस तू! माझं कर्ज कसं बरं फेडू शकशील तू? हं, हे दहा रुपये घे हवे तर! परत करायचीही जरूर नाही हे!" असं म्हणत रतनलालने किशनूसमोर दहाची नोट धरली.

पण ते दहा रुपये न घेताच किशनू मुकाट्याने तिथून निघून गेला.

असेच दोन महिने निघून गेले. एका रात्री रतनलालकडे चोरी झाली. गावभर बातमी पसरली की रतनलालचे रोख पंचवीस हजार रुपये आणि घरातले सारे दागदागिने चोराने लांबवले!

या घटनेनंतर सात दिवसांनी, एकदा किशनू आपल्या शेतात पाणी देत असताना देबू तिथे आला, अन् विचारू लागला–"तेजपुरचा किशनू तूच ना?"

हा देबू आपल्याकडे कशासाठी आलाय हे किशनूला समजेना! गोंधळून उभा रहात तो म्हणाला–"होय मीच तो किशनू! अन् मला हे ही माहीत आहे की तू कोण आहेस! बोल, काय हवं तुला माझ्याकडून?"

"मला काही नकोय तुझ्याकडून. काही दिवसापूर्वी तू त्या कंजूष, निर्दयी सावकार रतनलालकडे कर्ज मागायला गेला होतास ना? अन् तुला त्यानं रिकाम्या हातांनी परत पाठवलं! मी ही थैली तुला द्यायला आलोय बघ! यात दोनशे रुपये आहेत नगद! हे पैसे त्या रतनलालचेच आहेत, तेव्हां हे पुण्य त्यालाच मिळेल बघ!" असं म्हणून देबूने ती थैली शेताच्या बांधावर ठेवली अन् किशनूला काही बोलायची संधी न देताच तिथून निघूनही गेला तो!

ती थैली घेऊन किशनू सरळ रतनलालकडे गेला आणि त्याने सारी हकीकत त्याला सांगितली. ते पैसे सावकारासमोर धरत तो म्हणाला–"शेठजी, देबू म्हणाला होता की या थैलीत दोनशे रुपये आहेत! मी काही ते मोजून-बिजून पाहिले नाहीत. आपणच तपासून पहा."

पण रतनलालने थैली किशनूच्या हातून घेतली नाही. तो फक्त इतकंच म्हणाला की–"मला क्षमा कर किशनू! त्या दिवशी मी म्हणालो, की देबू कुणाचं घर लुटूनही माझे पैसे परत करील. पण तो असं माझंच घर लुटेल, असं माझ्या मनातही आलं नव्हतं? तुझ्या उपकारांची मी परतफेड केली नाही. उलट तुझा अपमान करून मी आपली घमेंड दाखवली तुला! मला योग्य अशीच शिक्षा झाली! हे दोनशे तूच ठेव आपल्याला! तू त्या रात्री माझा जीव वाचवला होतास – वाटलं तर त्याची परतफेड समज! आता लाथाडू नकोस ते!" इतकं बोलून तो आपल्या डोळ्यात जमलेलं पाणी पुसू लागला.

हात जोडून किशनूने रतनलालला नमस्कार केला आणि ती थैली घेऊन तो आपल्या घराकडे चालू लागला.

भुक्तभोगी

जुनी गोष्ट आहे. एका जंगलात दोन मुनि तप करीत असत. त्यांची नावं होती बदरी आणि केदार. दोघांचे आश्रम जवळजवळच होते. दोघंही प्रौढ वयाचे होते.

एक दिवशी बदरी केदारकडे जाऊन म्हणाला–"काही दिवस हे जंगल सोडून शहरात जाऊन यायचं मनात आहे माझ्या. गेले काही दिवस ही इच्छा एकसारखी माझ्या मनात येत आहे; ती दाबून ठेवणं आता मला अशक्य वाटू लागलंय!"

हे ऐकून केदार दोन क्षण गप्प राहिला. नंतर तो म्हणाला–"बदरी, तुझी ही इच्छा विचित्र खरीच! पण तुझी इच्छा आहे ती, तू मनात आलंय तेच कर."

दुसऱ्या दिवशी बदरी ते जंगल सोडून जवळच्या शहराकडे निघून गेला. शहरातलं सौन्दर्य, तिथली झकपक – वगैरे सर्व बदरीला खूप आकर्षक वाटलं. आवडीने तो तिथे राहू लागला. पण एका महिन्याभरातच शहरातली फसवणूक, कपटीपणा, कारस्थानं, भांडणं, मारझोड वगैरेचा जिवन्त अनुभव मुनि बदरी घेऊन चुकला; आणि शहरी जीवनाला तो कंटाळून गेला. तो शहर सोडून आपल्या जंगलातल्या आश्रमात परत आला.

बदरी परत आलेला पाहून केदारला खूप आनन्द वाटला. मग बदरी आपले शहरातले अनुभव सांगू लागला, तेव्हा केदारने ते बोलणं ऐकलं न ऐकलंसं केलं. ते जाणून बदरी त्याला विचारू लागला–"शहरी जीवनाबद्दल तू अगदीच अनासक्त वाटतोस केदार! काय बरं कारण याचं? तुला अशी भीती वगैरे वाटते का, की त्यामुळे तुझ्या ध्यानधारणेत बाधा येईल?"

यावर थोडंसं हसत केदार म्हणाला–"शहरी जीवनाबद्दल माझ्या मनात कसलीच भीती नाहीय. त्याबद्दल मला फक्त अनासक्ति आहे. मला वाटतं की मुनि बनून इथे जंगलात येण्यापूर्वी तू शहरी जीवनाचा मुळीच अनुभव घेतलेला नव्हतास. एकाद्या क्षणिक आवेगात निर्णय घेऊन तू विरागी बनून इथे आलेला असावास; म्हणूनच तुझ्या मनात त्या जीवनाची आसक्ति निर्माण झाली, अन् तुला त्याची ओढ वाटत राहिली. आता तू भुक्तभोगी बनला आहेस, तेव्हा मुनीला आवश्यक अशी एकाग्रता तुला आता प्राप्त होईल!"

आणि त्याप्रमाणेच घडले. बदरीला ध्यानात आता पूर्ण एकाग्रता प्राप्त झाली.

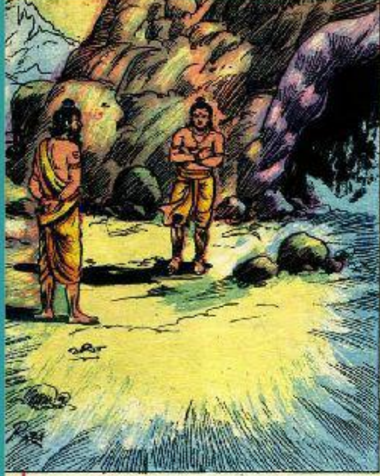

सूर्योदय होत होता. मुनीने एकवार पूर्वेकडील उज्ज्वल होणाऱ्या आकाशाकडे पाहिले आणि तो स्वतःशीच पुटपुटू लागला–"परमेश्वराने कित्ती सुन्दर सृष्टि निर्माण केली, त्याने मानवाचे सृजन केले. मानवांना शिकून आपली प्रगति करून घेण्याची शक्ति दिली. काय करावे, काय करू नये हे आपले आपण जाणण्याइतके बुद्धिशाली बनवले. जर माणसं केवळ स्वतःच्याच सुखाचा विचार न करतील किंवा फक्त स्वतःच सर्व सुखं लुटायचा प्रयत्न न करतील, तर ही पृथ्वी आजच्यापेक्षा कितीतरी पटींनी अधिक चांगली होऊ शकेल. पूर्णतः उत्तम गुणांनी युक्त असणारी व दुसऱ्यांशी कधीही निर्दयतेने न वागणारी अशी एकादी जात निर्माण होण्याची काहीच शक्यता नाही काय?"

अशा प्रकारच्या विचारांनी बराच वेळपर्यंत मुनीला हैराण केले. निसर्गाची अनेक रहस्ये जाणून घेऊन, अनेक प्रयोग करून त्याने एक असे तन्त्र प्राप्त करून घेतले की, त्या तन्त्राच्या सहाय्याने काही अद्भुत व असामान्य अशी सिद्धि मिळवता येईल! इतक्यात एका शिष्याने गुहेबाहेर येऊन मुनीला आठवण करून दिली,–"गुरुजी, तो शुभ मुहूर्त जवळ येऊन ठेपला आहे."

"होय सोहम! यज्ञातल्या शेवटच्या आहुतीचीच ही वेळ आहे." मुनी म्हणाला.

दोघेही त्या विशाल गुहेत पोचले. गुहेच्या दोन्ही बाजू उघड्याच होत्या;

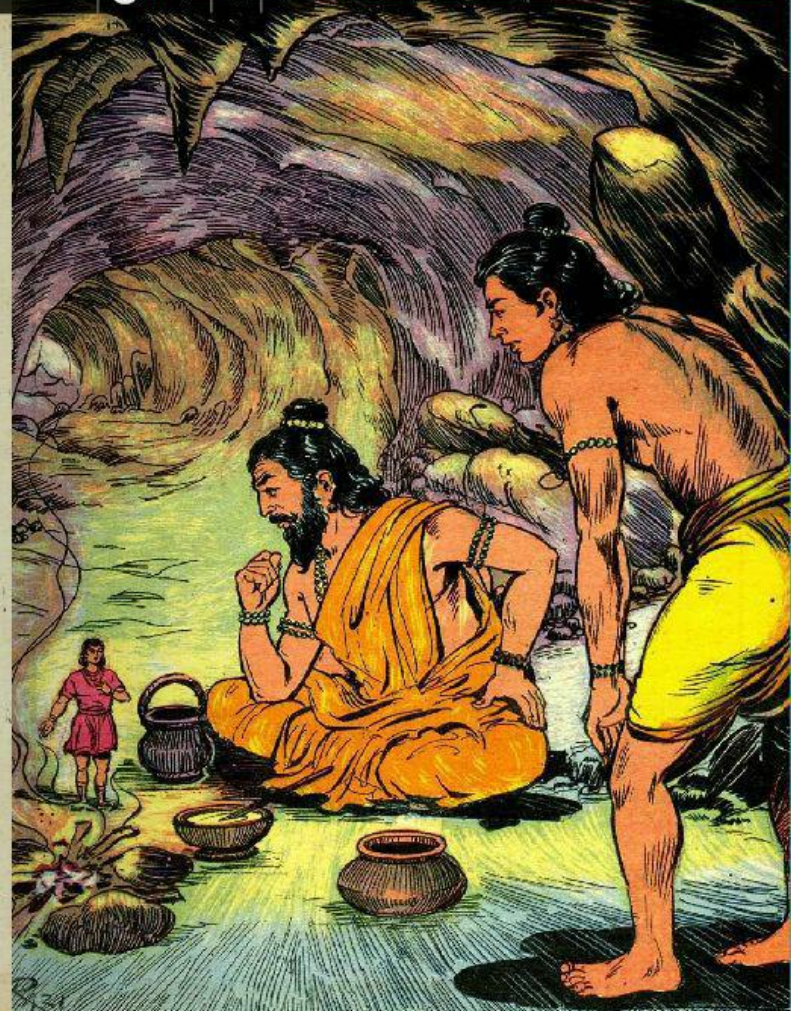
मध्यावर एक अग्निकुंड धगधगत होते. मुनी यज्ञकुंडाजवळ जाऊन बसला आणि आपल्या शिष्याला तो म्हणाला–"सोहम, आता माझ्याकडे लक्ष दे आणि अग्नीच्या ज्वाळांवर नजर ठेव. ज्वाळा अशाच उठत राहिल्या पाहिजेत. आपल्याला आता जय मिळतो, का पराजय, हे पाहू या आपण!"

शिष्य मुनीच्या मागे सावधचित्ताने उभा राहिला. एक तासभर मुनी ध्यानमग्न राहिला आणि नन्तर तासभर तो काही मन्त्रोच्चार करत राहिला. यानन्तर त्याने अग्निकुंडात तूप, काही फुले व समिधा टाकून आहुती द्यायला सुरुवात केली.

आता त्या ज्वाळांमधे एक आकार जन्म घेऊ लागला. ते पाहून ज्वाळांच्या प्रकाशात दिसणारा मुनीचा चेहराही चमकू लागला! हळूहळू त्या आकाराचे एका सुन्दरशा बालकात रूपान्तर झाले. त्या बालकाने ज्वाळांबाहेर येऊन मुनीला वन्दन केले. बालकाचे शरीर सुदृढ व सुन्दर होते, पण त्याचे शरीर आकारने फारच लहान होते.

"मी कोण आहे?" त्या नवजात बालकाने विचारले.

"तू एक मानव आहेस–पण जरासा निराळा–निराळ्या प्रकारचा! निसर्गाच्या पाच तत्वांच्या मिश्रणापासून एकदम अवतरलेला मानव आहेस तू! यज्ञामुळे हे शक्य झाले जन्मत:च बुद्धि, ज्ञान आणि बोलण्याची शक्ति प्राप्त आहे तुला - यामुळेच तू इतर मानवांपेक्षा भिन्न आणि वैशिष्ठ्यपूर्ण आहेस. बरे-वाईट, करुणा-हिंसा यातील भेद व सत्य-असत्य यांविषयी तुला पूर्ण ज्ञान आहे. यामुळेच कुणाचं वाईट चिंतणं, निर्दयीपणा आणि खोटेपणा याबद्दल तुझ्या मानत चीड आहे. सामान्य माणसं लोभामुळे केवळ आपला स्वार्थ साधायच्या मागे लागतात. पण तू मात्र अन्यायाविरुद्ध आवाज उठवणारा आणि न्यायासाठी स्वत: प्रेरित होऊन काम करणारा आहेस!

म्हणाला–" अरेरे! मला हा कसला आवाज ऐकू येतोय? दीन-दु:खी लोकांचा आर्तनादच असला पाहिजे हा! अरे! हे काय पाहतोय मी! आगीच्या ज्वाळा! जळणारी घरं?"

"पण मला तर काही असं ऐकू येत नाहीय, अन् दिसतही नाहीय!" मुनि-शिष्य सोहम आश्चर्याने उद्गारला.

मुनि यावर म्हणाले–"होय सोहम, अपूर्व जे पाहू शकतो किंवा ऐकू शकतो, ते सर्वसामान्य माणसाला शक्य नाही. अपूर्व तर खूप दूरचे आवाज ऐकू शकतो, दूरची दृश्य पाहू शकतो–सारं अगदी सहजपणे! सामान्य माणसाच्या मानाने अपूर्व खूप वेगाने धावूही शकतो!"

"बाबा, आता मला आज्ञा द्या. काय चाललंय ते ताबडतोब जाऊन पहावंसं वाटतंय मला!" अपूर्व आतुरतेने बोलला.

"हां बेटा! तू जा आता!" आशीर्वाद देत मुनि अपूर्वला म्हणाला.

अपूर्व ताबडतोब तेथून पळत सुटला! वेगाने, खूऽऽप वेगाने! तो जसजसा दूरदूर जात राहिला, तसतसा तो लहान लहान होत गेला अन् शेवटी एकाद्या ठिपक्या-सारखा होऊन तो अदृश्यच झाला!

"हे काय झालं गुरुजी? अपूर्व अदृश्यच झाला की!" आश्चर्याने शिष्याने आपल्या गुरूला विचारले.

"जेव्हां एकाद्या वस्तुची गति खूप वाढते, तेव्हा ती प्रकाश आणि वायुमधे विरघळून जाते! आपला अपूर्वही आत्ता असाच प्रकाश व वायुचा एक अंशच बनून गेला आहे." मुनीने सोहमला समजावले.

* * *

"जमीनदारांसाठी नवीन इमारत बांधण्याच्या कामात आता तुम्ही लोक भाग घेणार नाही आहात, तेव्हा यापुढे तुम्हाला आपापल्या घरात रहाण्याचा हक्कही रहाणार नाही. कळलं?" जमीनदाराचे विश्वासू सेवक ओरडू लागले अन् त्याबरोबरच त्या गरीब बिचाऱ्या असहाय शेतकऱ्यांच्या झोपडीवजा घरांना आगी लावू लागले!

तेथील सर्व लोक अगदीच गरीब व कमजोर होते. जमीनदाराला ते नेहमीच भिऊन असत. ते बिचारे केवळ आपल्या करूण आवाजात त्यांच्याजवळ दयेची भीक मागत होते. "आम्ही आजपर्यंत जमीनदारा-साठी काय थोडे कष्ट केले का? पण रोजच आम्ही केवळ त्यांचंच काम कसं करू शकणार? तसं केलं, तर आमची शेतं कोण पिकवेल?"

त्यांच्या या करूण प्रश्नांना उत्तर द्यायचा त्या क्रूर सेवकांनी प्रयत्नही केला नाही. उलट ते त्यांच्या घरांना आगी लावतच राहिले!

मग अचानक त्या आगीवर पाणी फवारले जाऊ लागले! पावसाची शंका येऊन जमीन-दाराचे सेवक आकाशाकडे पाहू लागले. हे पाणी आलं कोठून? त्यांच्या या शंकेचे काही उत्तर सापडण्यापूर्वीच कानठळ्या बसवणारा भयानक आवाज ऐकू येऊ लागला आणि सेवक दचकून इकडे तिकडे पाहू लागले! त्या गावाला लागूनच एक नदी वहात होती; अन् त्या नदीत गुडघ्याइतक्या पाण्यात उभा असणारा एक हत्तींचा घोळका त्यांना दिसला. ते हत्तीच इतके सारे पाणी आपापल्या सोंडेत भरून घेऊन त्या घरांवर फवारत होते. आपल्या या प्रयत्नात त्यांना जय मिळाला! अन् थोड्याच वेळात त्या साऱ्या शेतकऱ्यांच्या घरांना लागलेली आग विझून गेली! नंतर ते हत्ती दुष्ट जमीनदाराच्या नोकरांवर जोराने पाणी उडवत त्यांच्याकडे धावून जाऊ लागले. ते नोकर घाबरून सैरावैरा धावू लागले अन् मागील बाजूने त्यांना कुणाच्यातरी हंसण्याचा आवाज ऐकू येऊ लागला! नोकरांनी मागे वळून पाहिले; तो इतर हत्तींना आपल्या मागोमाग घेऊन येणाऱ्या हत्तीवर बसलेला एक छोटासा माणूस त्यांना दिसला! कोण बरं असावा तो? एकादं भूत–प्रेत तर नव्हे?

असे विचार मनात आल्यावर तर ते जमीनदाराचे नोकर आणखीच घाबरून, जीव मुठीत घेऊन धावत सुटले!

(क्रमशः)

विद्वान पंडिताचा सल्ला

गोष्ट जुनी आहे. कान्यकुब्ज राज्यात पुष्यमित्र नावाचा एक महान कवि रहात असे. श्रीधर नावाच्या पंडिताने एकदा सहज या पुष्यमित्राच्या काही कविता वाचल्या. त्या कवितांमुळे प्रभावित होऊन श्रीधर त्याला म्हणाला–"अरे पुष्यमित्र, तुझ्या इतक्या सुरेख कविता जर राजाने ऐकल्या तर तुझं जन्माचं दारिद्र्य फिटेल बघ. तू शक्य तितक्या लवकर राजाच्या दर्शनाला जावेस असं मला वाटतं."

हे ऐकून जराही वेळ न घालवता पुष्यमित्र राजाला भेटायला गेला. आपले काव्य त्याने राजाला ऐकवले. ते ऐकून राजा खरोखरच फार खूष झाला. पुष्यमित्रला केवळ बक्षिस देऊनच गप्प न बसता राजाने त्याला आपल्या दरबारात नोकरीही दिली.

थोडया दिवसांनी पुष्यमित्र पंडित श्रीधर याला भेटायला गेला आणि त्याला म्हणाला–"दरबारात जाण्यापूर्वी मी ज्या कविता लिहीत असे, त्याहून मी सध्या लिहीत असलेल्या कविता मला खूपच खालच्या दर्जाच्या वाटतात! ही गोष्ट इतरही काही लोकांनी माझ्या निदर्शनास आणून दिली आहे. असं का घडत आहे, हे आपण सांगू शकाल काय?"

यावर जरासे हसून श्रीधर म्हणाला–"मित्रा, त्यावेळी तुझ्या कवितांचं मूल्य ओळखून राजाने तुला बक्षिस दिलं होतं. पण तू तर आता राजाकडून मिळणाऱ्या भेटी मनात ठेवून कविता करू लागला आहेस. ही तुझी पद्धत तू बदललीस तर आजही तू 'उत्तम काव्य प्रसवू शकशील!"

त्या विद्वान पंडिताच्या सल्ल्याचा मतितार्थ ओळखायला पुष्यमित्रला जराही वेळ लागला नाही. त्या दिवसापासून मिळणाऱ्या बक्षिसाचा विचार सोडून देऊन तो कविता लिहू लागला आणि त्याने एक 'उत्तम कवि' म्हणून नावलौकिक मिळवला!

वाघाशी चर्चा

दृढनिश्चयी विक्रम पुन्हा एकदा त्या झाडाकडे गेला, फान्दीवरून शव उतरवून त्याने ते आपल्या खांद्यावर टाकले आणि नेहमीप्रमाणे मौन स्वीकारून तो स्मशानाकडे चालू लागला. चालता चालता प्रेतातला वेताळ बोलू लागला–"राजा, इतक्या रात्रीच्या अन्धारात तुला असं काम करताना पाहून मला मोठं आश्चर्य वाटतंय, आणि त्याबरोबरच मनात एक शंकाही येतेय् की, इतका त्रास सोसून काम पुरं झाल्यावर त्याच्या फळाची आसक्ति तर तुझ्या मनात असेल, की नाही? जरा जास्त स्पष्ट करण्यासाठी मी तुला एक गोष्ट सांगतो. बऱ्याच लोकांना माहीत आहे त्याप्रमाणे तुलाही कदाचित् या गोष्टीचा पहिला भाग माहीतही असेल. गोष्ट आहे तीन भाऊ अन् एका वाघाची. गोष्टीचा जितका भाग तुला माहीत नसेल, तितका जाणून घेण्यासाठी

वेताळाच्या गोष्टी

मी आता तुला सर्वच गोष्ट सांगतो, ती तू लक्षपूर्वक ऐक. म्हणजे तुला कष्टही जाणवणार नाहीत" आणि वेताळ गोष्ट सांगू लागला–

खूप जुनी गोष्ट. दिव्यानन्द नावाचा एक योगी गुरुकुल चालवत असे. त्याच्या आश्रमाच्या एका बाजूस जंगल, तर दुसऱ्या बाजूस डोंगर होते. जवळून एक नदीही वहात असे. नदीचे पाणी पिऊन जंगली श्वापदे आपली तहान भागवीत.

एकदा तीन राजपुत्र शिष्य म्हणून त्या गुरुकुलात आले. त्यातला ज्येष्ठ राजकुमार त्या देशाचा भावी राजा होता. तिघंही बुद्धीने यथायथाच होते! फारसं काही समजण्याची त्यांच्या बुद्धीची कुवत नव्हती. त्यांचं सामान्य ज्ञान ही अगदी बेताचंच होतं. काही प्रश्न विचारला की ते एकमेकांच्या तोंडाकडे पहात! तरीही खूप कष्ट घेऊन दिव्यानन्द त्या तिन्ही राजपुत्रांना त्यांच्या भविष्यात उपयोगी पडेल असे शिक्षण देऊ लागला.

तिन्ही राजपुत्रांना मन्त्र-तन्त्र विद्येबद्दल खूप कुतुहल होतं, पण गुरु तर त्यांना असलं काही मुळीच शिकवत नसे. तरीही दिव्यानन्दजवळ मन्त्र-तन्त्र विद्येबद्दलची बरीच ताडपत्रं वगैरे होती. गुरु जेव्हा आश्रमाबाहेर असत तेव्हा हे राजपुत्र त्या पोथ्या चोरून वाचीत असत, अन् त्यातले मन्त्र पाठ करून ठेवत. अशा रीतीने राजपुत्रांनी बरेच मंत्र पाठ करून ठेवले.

गुरुकुलात गोविन्द नावाचा एक विद्यार्थी होता. तो चांगला बुद्धिमान, तरतरीत, तीक्ष्ण आणि विवेकी होता. गुरूजवळ तो योग-विद्या शिकत असे. विद्याभ्यास पूर्ण केल्यावरही योगी बनून गुरूजवळच रहायची त्याची इच्छा होती. दिव्यानन्दचं या गोविन्दवर भारी प्रेम! त्यांना ही गोष्ट चांगली माहीत होती की आपल्या पश्चात् गुरुकुलाची चांगली काळजी कोणी घेईल तर तो गोविन्दच! आपल्या अन्य शिष्या इतक्यात योग्यतेचा कोणी दुसरा शिष्य त्यांना अजून पर्यंत तरी सांपडला नव्हता. पण गुरूनं हे ही ओळखलं होतं, की गोविन्दचं मन अजून पुरेसं परिपक्व नाही, आणि त्याचं धनसंपत्ति व समाजात मिळणारं नाव, प्रतिष्ठा, या गोष्टींवरही चांगलंच प्रेम आहे.

एकदा राजपुत्रांना बातमी मिळाली की–आपल्या वडिलांची तब्येत बरीच ढासळलेली आहे! तसं त्यांना बोलावून नेण्यासाठी राजधानीतून कोणी आलं नव्हतं, पण त्यांनाच आपलं वाटत होतं, की पिताजींना भेटायला आपण होऊनच जावं. तिघांनी आपली ही इच्छा गुरूसमोर अमळ भीत भीत व्यक्त केली.

गुरु दिव्यानन्द त्यांना म्हणाले–"होय, तुमचा विद्याभ्यास आता पूर्ण झाला आहे. आता तुम्ही हवं तर गुरुकुल सोडून राजधानीला आपल्या घरी जाऊ शकता. वाटेत सोबत म्हणून कोणी राजसेवक इथे येईपर्यंत तुम्ही थांबलात तर बरं होईल. पण तुम्हाला जर लगेच निघायच असेल तर तुम्हाला सोबत म्हणून गोविन्दला पाठवावं असं वाटतं मला. तो तुमचा चांगला मित्र आहे ना! वेळ पडली तर तो तुमचा सल्लागार आणि रक्षणकर्ता या भूमिकाही उत्तम प्रकारे पार पाडू शकेल.

यावर मोठा राजकुमार आनन्दाने म्हणाला–"असंच करा गुरुजी. आपल्याला माहितच आहे की आमचं गोविन्दवर खूप प्रेम आहे अन् अभिमानच वाटतो आम्हाला त्याचा!"

"तू माझ्या म्हणण्याला मान देतोस याचाच मला फार आनन्द वाटतो. मला तर असंही वाटतं बेटा, कि तू राजा बनून जेव्हा सिंहासनावर बसशील, तेव्हा तुझा सल्लागार आणि मन्त्री गोविन्द व्हावा. पण हां, हे सर्व गोविन्दला सम्मत असेल तरच!" मोठ्या राजपुत्राकडे पहात दिव्यानन्द म्हणाला.

"गुरुजी, माझी या गोष्टीला पूर्ण संमति आहे. मी गोविन्दला केवळ सल्लागार म्हणूनच नव्हे, तर मन्त्री म्हणून

मान देऊ इच्छितो." थोरला राजपुत्र म्हणाला.

नन्तर गुरुजींनी गोविन्दला एकान्तात या सर्व गोष्टी सांगितल्या आणि म्हटले– "गोविन्द, माझी खात्री आहे की, जे लोक तुझ्यावर विश्वास टाकतील, त्यांचं रक्षण करण्याची ताकत तुझ्यात नक्कीच आहे. हे राजकुमार मनाने खूप चांगले आणि कोमल आहेत. फक्त बुद्धीने असावे तितके तरतरीत नाहीत. तेव्हा तू हे कधीही विसरू नकोस, की त्यांचं हितरक्षण करण्यात काही कमतरता पडू नये."

सर्व गोष्टी ऐकून गोविन्द म्हणाला– "गुरुजी, पण विद्याभ्यास संपल्यावरही आपलं शिष्यत्व पत्करून इथेच आश्रमात रहायची माझी इच्छा आहे."

यावर थोडं हसत दिव्यानन्द म्हणाले– "गोविन्द, तू माझा प्रिय शिष्य आहेस. सुखसोयी आणि कीर्ति प्रतिष्ठा असणाऱ्या जीवनाबद्दल तुझ्या मनात काहीशी ओढ आहे हे मी ओळखलं आहे. सत्य व धर्म यांना न डावलता एक 'समर्थ मन्त्री' म्हणून नाव कमावणं, ही गोष्टही काही कमी महत्त्वाची नव्हे. तेव्हा मी तुला एक उपाय सुचवतो, ऐक. मंत्रीपदापासून विरक्त होऊन तुला जेव्हा आश्रम-जीवनाबद्दलच आवड निर्माण होईल, तेव्हा तुझा पुन्हा 'आश्रमार्थी' म्हणून स्वीकार करायला मी नेहमीच आनन्दाने तयार असेन. आता तू निश्चिन्त मनाने राजकुमारांबरोबर जायला नीघ!"

दुसऱ्या दिवशी सर्व राजकुमार व गोविन्द राजधानीकडे जायला निघाले. दुपारी ते जंगलातल्या एका झऱ्याकाठी पोचले. तिथे त्यांनी बरोबर आणलेले पदार्थ खाऊन जेवण उरकले. तिथून पुन्हा उठणार, इतक्यात लहान राजकुमाराला समोर थोड्याच अंतरावर पडलेली काही हाडं दिसली. तो एकदम हरकून म्हणाला–"अरे, ही तर वाघाची हाडं दिसताहेत! आपल्या मन्त्रशक्तीच्या जोरावर ही सारी हाडं

जुळवून मी पुरा सापळा बनवू शकेन. अगदी नक्कीच!"

"तू जर हे करू शकलास, तर मलाही एक असा मन्त्र माहीत आहे, की ज्याच्या साह्याने त्या सापळ्यावर रक्त-मांस आणि कातडं चढू शकेल-" दुसरा राजकुमार आनन्दाने म्हणाला.

"अरे तुम्ही दोघांनी निष्प्राण शरीर तयार केलेत, तर त्यात प्राण भरायचा मन्त्र मलाही ठाऊक आहे म्हटलं." मोठा राजकुमार आत्मविश्वासाने बोलला.

"थांबा, थांबा! असं नका रे करू बाबांनो, आपल्याच प्राणांवर बेतेल ना अशानं!" गोविन्दने तिघांना सावधगिरीचा इशारा दिला.

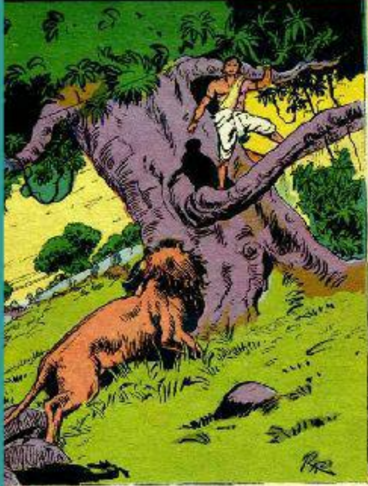
पण राजकुमारांनी गोविन्दच्या सावधगिरीची दखलच घेतली नाही. ते तर मूर्खासारखे पुढचाही विचार करायला लागले की – आपण त्या वाघावर बसूनच राजधानीला जाऊ. लोकांना कित्ती पण कौतुक वाटेल आपलं! गोविन्दने पुन्हा एकदा त्यांना सावध करायचा प्रयत्न केला, पण राजकुमारांनी बेपर्वाईने एक एक करून आपापला मन्त्र जपायला सुरुवातही केली. नाइलाज होऊन गोविन्द स्वत: एका झाडावर चढून बसला.

काही मिनिटातच सर्व हाडं मिळून सापळ्याचा आकार घेऊ लागली. त्यावर रक्त-मांस, कातडं वगैरे चढतंय, तोच तो वाघ सजीव होऊन उठून उभा राहिला! मान झटकून त्याने एक जोरदार डरकाळी फोडली. त्याबरोबर तीन्ही राजकुमार भयाने थरथर कापू लागले.

पुन्हा एकदा डरकाळी फोडून वाघाने त्यांच्यावर झडप घालायचा पवित्रा घेतला, इतक्यात जोराने ओरडून त्याला थांबवत गोविन्द म्हणाला–"हे वाघोबा, जरा थांबा."

गोविन्दला पशु-पक्षांची भाषा येत असे. आज्ञा ऐकून वाघाने मान वळवून

त्याच्याकडे पाहिले. "महाराज, आपण काय आपल्याच प्राणदात्यांना मारून टाकणार? हा कुठला हो न्याय?"

हे ऐकून वाघ शान्तपणे म्हणाला–"मला कसं माहित असणार की यांनीच मला जिवन्त केलंय? काही असो, यांनी मला जगवून माझी भूकही जागवली आहे. ही भूक काही दिवसांचीच नव्हे, तर कदाचित् काही शतकांचीही असेल."

गोविन्द आणि वाघ यांच्यात बोलणं सुरू झालेलं पाहून तीन्ही राजकुमार तिथून सटकले. दोघं वादविवाद करू लागले, न्याय-अन्याय आणि धर्म–अधर्म यावर विचार-विमर्श सुरू झाला.

शेवटी वाघ म्हणाला–"माझ्या प्राणदात्या राजकुमारांना मी सोडून द्यावं हे मुळीच मान्य नाही मला! जीव हा सर्वात मूल्यवान असतो, तेंव्हा तो वाचवण्यासाठी मला तावडतोब आपली भूक भागवली पाहिजे इतकंच जाणतो मी! एखाद्या जनावराची शिकार करून खायला आता तितका वेळही नाही, मी मरतोय भुकेनं. आत्ता माझ्यासमोर तयार भोजन म्हणजे हे राजकुमारच!"

"मग तुमची भूक भागवायचं काम मीही करू शकेन की! मी आत्ता उतरतो खाली. खा मला!" गोविन्द म्हणाला.

तेंव्हा गोविन्दला थांबवत वाघ म्हणाला–"थांब रे माणसा, माझ्या एका लहानशा प्रश्नाचं उत्तर दे अगोदर. खरोखरीच प्राण्यांच्या जिवन्त रहाण्यामागे कोणतं बरं कारण दडलेलं असतं?"

पळभर थांबून गोविन्द म्हणाला–"जीवन-गतीत वृद्धि व्हावी म्हणून! अर्थात–अज्ञान रूपी अन्धारातून बाहेर पडून ज्ञान-रूपी प्रकाश दाखवून देण्यासाठीच!"

यावर वाघ म्हणाला–"मनुष्यप्राण्या, कोणती वस्तु मागावी अन् कोणती मागू नये हे तू मला शिकवलंस. राजकुमारांनी मला प्राणदान दिलंय, ही गोष्ट तू मला सांगितली नसतीस तर केंव्हांच खाऊनही टाकलं असतं मी त्यांना. तेंव्हां मला ज्ञानोपदेश देणारा तू माझा गुरूच आहेस. आता तुला मी कसं बरं खाऊ? माझा तुझ्यावर पूर्ण विश्वास आहे. भुकेनं मी मरून जावं, असा काही उपाय आता तूच मला सांग."

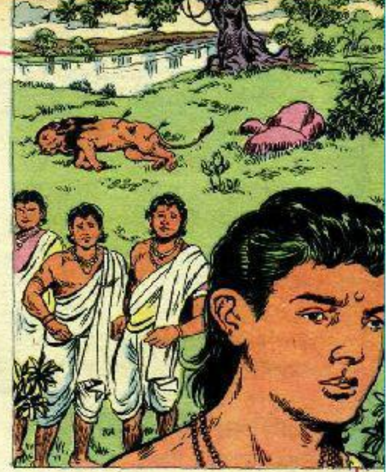
"तुझं बोलणं स्तुत्यच आहे. पण मी राजकुमारांचा रक्षक आहे. तेंव्हां तू मलाच खा." गोविन्द पुन्हा म्हणाला.

इतक्यात तेथून निघून गेलेले राजपुत्र दोन धडधाकट, धनुर्धारी शिकाऱ्यांना घेऊन त्या ठिकाणी परत आले. गोविन्द त्यांना थांबवणार, इतक्यात शिकाऱ्यांनी वाघावर बाण सोडलेही! वाघ जखमी होऊन खाली पडला अन् तडफडून मरूनही गेला.

ते पाहून राजकुमारांना खूप आनन्द झाला. गोविन्द झाडावरून उतरून खाली आल्यावर थोरल्या राजपुत्राने त्याला नमस्कार करत म्हटले–"आम्ही तुझे फार आभारी आहोत. तुझ्यावर विश्वासणाऱ्यांचे रक्षण तू चांगल्या प्रकारे करू शकतोस!"

"नाही, नाही! मी नाही करू शकत!" गोविन्द बोलला.

"असं नव्हे. आपली स्तुतीही सहन नाही होत तुला! खूपच विनयी आहेस तू! ठीक आहे, आता आपण निघू या! मी तुला

आपला प्रधानमन्त्री करणार आहे. इतकंच नव्हे तर खुद्द राजा सोडला, तर या राज्यातला सर्वात श्रीमन्त माणूसही तूच असशील! तीन-तीन राजपुत्रांचं रक्षण करणं ही काही क्षुल्लक बाब नव्हे!"

यावर गोविन्द त्यांना म्हणाला–"नको बाबा, तुम्ही देत असलेल्या धनामुळे मी सर्वात दरिद्री माणूस ठरेन. या शिकाऱ्यांच्या सोबतीने आता तुम्ही सुरक्षितपणे राजधानीला जा. मी आपला गुरुजीकडे परत जात आहे." असं म्हणून गोविन्द दिव्यानन्दकडे परत गेला.

इतकी गोष्ट सांगून वेताळाने विक्रमला विचारले–"राजा, वाघाचं भक्ष्य होण्या-

पासून गोविन्दने राजकुमारांना वाचवलं. मग आपणावर विश्वासणाऱ्यांचं रक्षण आपण करू शकत नाहीं, असं तो का म्हणाला? धन-संपत्तीचा त्याला मोह आहे, ही गोष्ट तर खरीच, तरीही राजकुमारांकडून मिळणाऱ्या धनामुळे आपण अत्यन्त दरिद्री ठरू असं तो का म्हणाला? या प्रश्नांची उत्तरं माहीत असूनही देण्याचं टाळलंस तर तुझं मस्तक फुटून जाईल."

राजा विक्रम उत्तरादाखल म्हणाला– "भुकेल्या वाघापासून गोविन्दने राजपुत्रांचं उत्तम प्रकारे रक्षण केलं हे तर खरंच. पण त्यांच्यापेक्षाही वाघाचा विश्वास त्याच्यावर अधिक होता. पण वाघाचं रक्षण करणं मात्र गोविन्दला जमलं नाही. त्यामुळेच तो म्हणाला, की आपणावर विश्वासणारांचं रक्षण आपण करू शकणार नाही. प्राण्याच्या जिवन्त रहाण्यामागचं कारण वाघानं विचारलं, तेव्हां अज्ञानांध:कारापासून, ज्ञानरूपी प्रकाशात येणं हेच कारण आहे असं तो म्हणाला होता. तेव्हा त्यालाही हे पटलं की आपल्या स्वत:च्या जीवनाचं प्रयोजनही तेच असायला हवं. धन-संपत्तीवर त्याचं प्रेम होतं हे खरं. पण तो स्वत: आपल्यातल्या गुण-दोषांची पारख करणारा माणूस आहे. त्यामुळे त्याने पक्कं ओळखलं की मन्त्री बनून सर्व सुख-सोयी उपभोगताना मूल्यवान अशी मानवतेची लक्षणं विसरली जातील. राजा जनकासारखा लोकविलक्षण माणूसच केवळ भोग-विलासाच्या वातावरणात राहूनही योग्याचं जीवन जगू शकतो. आपल्यासारख्या सर्वसामान्य–येरागबाळाचं – हे काम नव्हे. त्यामुळे मन्त्री बनण्यापेक्षा योग्याचं जीवन घालवणंच श्रेयस्कर हे जाणून तो आपल्या गुरूकडे परत गेला."

अशा प्रकारे उत्तर देण्यामुळे राजाचे मौन भंग होऊन वेताळ प्रेतासह अदृष्य होऊन पुन्हा झाडावर जाऊन लटकू लागला. (कल्पित)

[आधार–मनोज दास यांची एक कथा]

चांदोबा पुरवणी–२९

महान् स्वप्नदर्शी भारत

आपण एकजुट करून एकात्मता साधावी

भारतातल्या महान अशा राजनीतिज्ञांपैकी डॉ. राजेन्द्रप्रसाद हे एक होत. यांच्या जन्म १८८४ मध्ये बिहार प्रान्तात झाला होता. एके काळी त्यांची वकिली खूपच जोरदार चालू होती, दोन्ही हातांनी पैसा गोळा करीत होते ते! असे असूनही भारताच्या स्वातन्त्र्य-संग्रामात भाग घेण्यासाठी त्यांनी आपली वकिली सोडून दिली. स्वतन्त्र झाल्यानन्तर १९५० मध्ये भारताचे पहिले अध्यक्ष म्हणून डॉ. राजेन्द्रप्रसाद यांचीच नेमणूक झाली होती.

डॉ. राजेन्द्रप्रसादांनी १६ ऑगस्ट १९६६ रोजी मदुरेत दिलेल्या आपल्या व्याख्यानात असे म्हटले होते की–

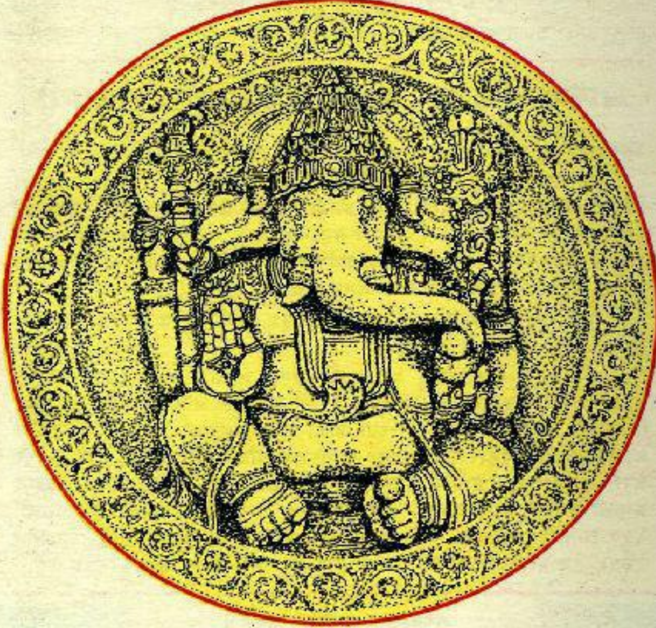
"३६०० लाखांहूनही अधिक लोकसंख्या असलेला आपला भारत जगात आज आपली जबाबदारी उत्तम रीतीने संभाळत आहे. आपण जर पुन्हा विभाजित झालो–'एक भारत' च्या जागी अनेक स्वतन्त्र राज्ये स्थापन होऊन आपण पुन्हा एकमेकांपासून निराळे झालो तर काय होईल, याचा जरा विचार करा. कलियुगात 'एकता' हेच मोठे बळ आहे असे मानले जाते. म्हणून आपली ३६०० लाख जनता 'एक मानव' बनून आपण एकात्मता साधावी. 'एकात्मता' याचा अर्थ 'सर्वसाधारण एकरूपता' असा मुळीच नव्हे. 'भिन्नतेत एकता' हेच आपल्या देशाचे वैशिष्ठ्य आहे–ही गोष्ट आपण कधीच विसरू नये."

तुम्हाला माहीत आहे?

१. भारत, ब्रिटन, जपान, अमेरिका आणि रशिया यांच्या संसदांची नावे काय आहेत?
२. जगातील सर्वात मोठे राज्य कोणते?
३. ते बृहत् राज्य कोणत्या खंडात आहे? युरोपमधे की आशियात?
४. दुसऱ्या क्रमांकाचे मोठे राज्य कोणते? ते कोणत्या खंडात आहे?
५. तिसऱ्या, चौथ्या, पाचव्या, सहाव्या आणि सातव्या क्रमांकांवर असणारी मोठी राज्ये कोण-कोणती आहेत?

[पान ३६ पहा]

गणपती

एकाद्या मंगल धार्मिक-संस्काराची सुरुवात असो, अथवा देवाची पूजा, अगोदर गणपतीची पूजा करावी लागते. गणेश किंवा विनायक या नावांनीही गणपती ओळखला जातो. या तीन्हीं नावांवरून कळून येते की तो गणांचा नायक आहे. गण म्हणजेच दैवी गुणांनी युक्त असे सेवक. त्यांना विनश्वर परलोकवासी मानले जाते, आणि त्यांच्यावर गणपतीची हुकुमत चालते. गणपतीला विघ्नेश्वर म्हणजेच 'विघ्नेसंकटे दूर करणारा' असेही मानले जाते.

माता पार्वतीपासून याचे सृजन झाले, म्हणून त्याला शिव व पार्वती यांचा पुत्र मानले जाते. मस्तकाच्या जागी याला हत्तीचे शिर आहे. यामागचे रहस्य सांगणाऱ्या अनेक कथा प्रचलित आहेत. त्यातलीच एक म्हणजे – शनी देवाने जेव्हा प्रथम याच्याकडे पाहिले तेव्हा त्याचे शिर अदृश्य झाले. पण शनींची तशी इच्छा मुळीच नव्हती. त्यामुळे तावडतोब सापडलेले एक हत्तीचे मस्तकच याच्या धडावर चिकटवले गेले. या गोष्टींच्या मागचे रहस्य काहीही असो, पण गणपती आपल्या या खास रूपामुळेच विशेष आकर्षक वाटतो हे खरे!

गणपती 'सिद्धि' (जय) आणि 'बुद्धि' (अक्कल) देणारा देव असल्यामुळे, या दोघी त्याच्या पत्नी म्हणून दाखवल्या जातात.

चांदोबाच्या बातम्या

खूप लहान टेलिफोन

जपानने खूपच लहान व अगदी हलका असा टेलिफोन शोधून काढला आहे. या टेलिफोनचे वजन दहा औंस (सोडे-बावीस तोळे) इतकेच आहे. हा अगदीच लहान असला तो त्याचा आवाज मात्र चांगला मोठा असतो, म्हणजेच आपला आवाज हा टेलिफोन मोठा करून ऐकवतो.

पांढरा-सफेत वाघ

हे वाघ दिवसाच्या प्रकाशात सफेत कांतीमुळे चांगले चमकून दिसतात. जगांतल्या या विशिष्ट जातीचे सफेत वाघ ओरिसाच्या प्रख्यात 'नन्दन-कानन' या प्राणिसंग्रहालयात पहायला मिळतात. या पार्कमधून आपण गाडीतून फिरू शकतो आणि एका मिनारावर उभे राहून हे वाघ पाहू शकतो.

साहित्य सोनियाचिया खाणी

१. 'इतिहासाचा जनक' म्हणून कोण ओळखला जातो? त्याला ही पदवी कोणी दिली?

२. इंग्रजी साहित्यांत मोठ्या लोकांसाठी व्यंग्य म्हणून लिहिले गेले, पण तेच लहान मुलांसाठी एक श्रेष्ठ साहित्य बनले असे पुस्तक कोणते?

३. अधिकृत रीत्या स्वीकृत अशा भारतीय भाषा किती आहेत?

४. त्या कोणकोणत्या?

५. सर्वात अधिक लोकांकडून बोलली जाणारी भारतीय भाषा कोणती? तिच्या खालोखाल स्थाने ग्रहण करणाऱ्या चार भाषा कोणत्या?

उत्तरावली

तुम्हाला माहीत आहे?

१. लोकसभा व राज्यसभा, हाऊस ऑफ कॉमन्स व हाऊस ऑफ लॉर्ड्स, डाइएट, काँग्रेस, सुप्रीम सोविएत (क्रमशः)

२. यु. एस. एस. आर. (रशिया)

३. युरोप व आशिया या दोन्ही खंडात याचा विस्तार आहे.

४. उत्तर अमेरिकेत कॅनडा.

५. चीन, अमेरिका, ब्राझील, ऑस्ट्रेलिया व भारत.

साहित्य

१. इ. स. पू. पाचव्या शतकात असणारा ग्रीक इतिहासकार हेरोडोटस. इ. स. पू. पहिल्या शतकातला उत्तम वक्ता व रोमचा तत्त्वज्ञ सिसेरो असे म्हणत असे.

२. 'जोनाथन स्विफ्ट' याचे 'गलिव्हर्स ट्रॅव्हल्स.'

३. पंधरा.

४. असामी, बंगाली, गुजराथी, हिन्दी, कानडी, काश्मिरी, मल्याळी, मराठी, उरिया, पंजाबी, संस्कृत, तमिळ, तेलुगु, उर्दू आणि सिन्धी.

५. हिन्दी. यानंतर तेलुगु, बंगाली, मराठी आणि तमिळ अशा भाषा येतात.

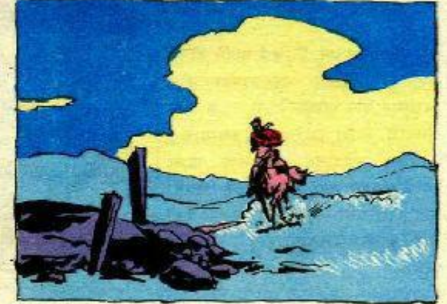

जगातल्या पौराणिक कथा–४

साहसी बेल्लेरोफन

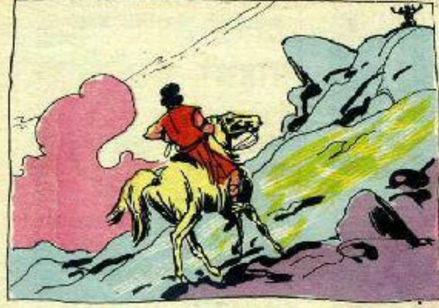
बेल्लेरोफन नावाचा एक राजकुमार अर्गोसचा राजा प्रोइटस याच्याकडे पाहुणा म्हणून आला. बेल्लेरोफन दिसायला मोठा रुबाबदार होता. त्यामुळेच प्रोइटसला त्याच्याबद्दल असूया वाटू लागली. प्रोइटसने शेवटी बेल्लेरोफनचा निकालच लावून टाकायचे ठरवले.

मनात घातक विचार ठेवूनच प्रोइटसने बेल्लेरोफनला विचारले–"तरुणा, तू खूप वेगाने घोडा दौडवू शकतोस? माझा एक निरोप माझा मामा–लिसियाचा राजा जोबेटस–याच्याकडे पोचवू शकशील काय?" नवजवान बेल्लेरोफनने हे काम करायचे कबूल केले आणि तो निरोप घेऊन निघाला.

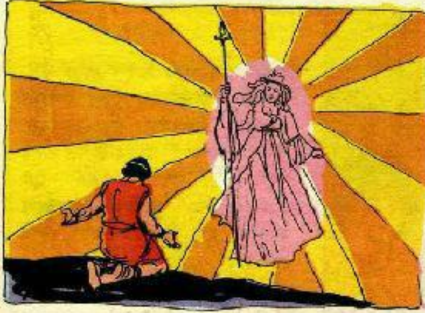
त्या पत्रात असा सन्देश होता की– 'राजा जोबेटसने पत्र घेऊन येणाऱ्या युवकाचा कोणत्याही प्रकाराने अन्त करून टाकावा?' जावयाचे पत्र पाहून जोबेटस विचारात पडला. त्या काळात एका पर्वतावर चिमाइरा नावाचा एक विचित्र राक्षस रहात असे.

राजा जोबेटस बेल्लेरोफनला म्हणाला–"या चिमाइरा राक्षसाने माझ्या प्रजेला त्रस्त करून सोडले आहे. तू या राक्षसाला मारून टाकण्यात मला मदत केलीस तर माझ्यावर तुझी मोठीच मेहरबानी होईल." बेल्लेरोफनने हे कामही मान्य केले आणि तो राक्षसाचे निवासस्थान असलेल्या त्या पर्वताकडे जायला निघाला.

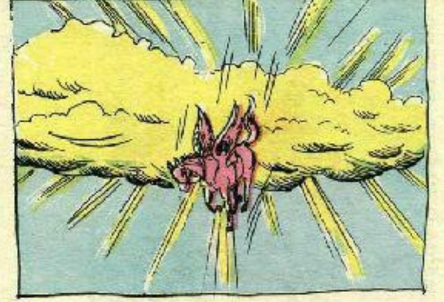
चिमाइरा हा एक विचित्र प्राणी होता. त्याच्या राक्षसी मस्तकाच्या दोन बाजूंना दोन डोकी होती. एक होते सिंहाचे आणि दुसरे होते बकऱ्याचे! त्याच्या तोंडातून भयानक अशा आगीच्या ज्वाळा बाहेर पडत असत. जो कोणी त्या ज्वाळांच्या मार्गात येई, जो जिवन्तच जाळला जाई!

आता या राक्षसापुढे जावे तरी कसे – हे बेल्लेरोफनला समजेना. त्यामुळे तो आपल्या इष्टदेवीचे – मिनर्व्हाचे – स्मरण करून ध्यान लावून बसला! त्याच्या भक्तीने प्रसन्न होऊन देवी त्याच्या समोर प्रत्यक्ष उभी राहिली. तिने पेगासस नावाचा एक पंख असणारा, उडणारा घोडा बेल्लेरोफनला बक्षिस दिला.

ती एक मोठी अद्‌भुत भेट होती! पेगासस घोडाच होता, पण तो उडूही शके. घोडा खूप वेगवान आणि साहसी होता. त्याला पाहून बेल्लेरोफनला धीर आला. आणि तो राक्षसाला तोंड द्यायला सिद्ध झाला!

उडणाऱ्या घोड्यावर बसून बेल्लेरोफन पुढे झाला व त्याने मोठ्या शौर्याने चिमाइराशी युद्ध केले. घोडा उडू शकत असल्याने तो आगीच्या ज्वाळांपासून आपले रक्षण करून वरून हवेतून त्या राक्षसावर हल्ला करत होता.

शेवटी चिमाइरा राक्षसाला आपला पराभव कबूल करावा लागला. अशा तऱ्हेने विजयी होऊन बेल्लेरोफन जोबेटस राजाकडे परत आला. जोबेटसने या राजकुमाराचे मोठ्या प्रेमाने स्वागत केले. नंतरही अशी अनेक धोक्याची कामे त्याने राजा जोबेटससाठी केली.

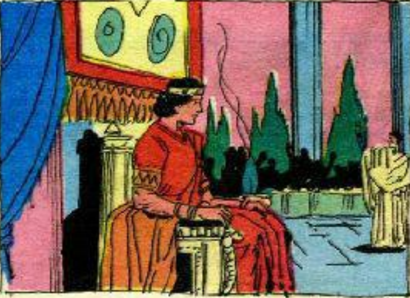

या अवधीत जोबेटसच्या धाकट्या मुलीचे बेल्लेरोफनवर प्रेम बसले. ही गोष्ट जोबेटसच्याही लक्षात आली. बेल्लेरोफनच्या साहसीपणामुळे व शौर्यामुळे राजा जोबेटस खूष झालेला होता; म्हणून त्यालाच आपली मुलगी देऊन खूष करावे असे राजाच्या मनात आले.

जोबेटसने हा विवाह मोठ्या थाटा-माटाने घडवून आणला. विवाहासाठी आर्गोसहून आलेल्या प्रोइटस्च्या मनाची काय अवस्था झाली असेल? ज्याचा मत्सर करुन मृत्यु घडवून आणण्यासाठी आपण इथे पाठवले, त्याचाच राजकुमारीशी विवाह होत होता.

जोबेटसला मुलगा नसल्यामुळे काही काळाने बेल्लेरोफनच लिसियाच्या सिंहासनावर बसला. बरीच वर्षे त्याने लिसियावर राज्य केले.

योग्य धडा

चन्दनपुर गावचा पाटील वीरसिंह मोठा बदमाश माणूस होता. अडाणी अन् नडलेल्या लोकांना सतावण्यात त्याला मोठा आनन्द वाटे.

त्याच गावात किशन नावाचा एक भोळाभावडा तरूण रहात असे. त्याला वीरसिंह एकदा म्हणाला–"अरे किशन, तू जर रोज माझ्याकडे येऊन माझ्या घरची कामं केलीस तर देव तुला लवकरच एक मोठा माणूस बनवेल बघ!"

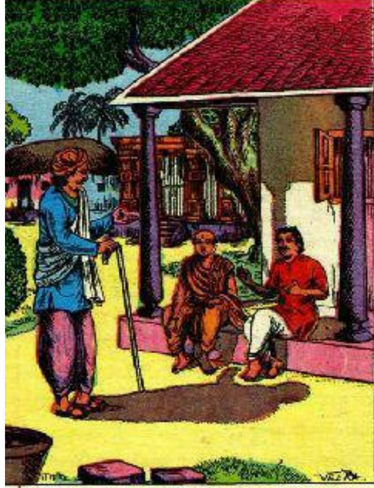
भोळा किशन खरोखरच हे सर्व सत्य मानून वीरसिंहच्या घरची कामे करू लागला. अगदी फुकट!

चन्दनपुरचा वैद्य शिवनाथ हा एक प्रामाणिक, सज्जन माणूस होता. वीरसिंह वैद्याची चेष्टामस्करीच करी. तो म्हणे–"बिच्चारा हा वैद्य मागल्या जन्मी नक्कीच मोठा पापी माणस असला पाहिजे. लोकांकडून कर्ज घेऊन त्यानं ते चुकवलं नाही; म्हणूनच या जन्मी ते तो असं फेडतो आहे!"

अशा तऱ्हेने वीरसिंह सर्वांचीच टिंगल-टवाळी करी अन् स्वत:ची करमणूक करून घेई. त्या गावात एक राममन्दिर होते. त्याचा पुजारी होता गोपाळ शर्मा. एकदा या पुजाऱ्याकडे त्याचा गोविन्द नावाचा नातेवाईक पाहुणा आला होता. घराबाहेरच्या कट्ट्यावर ते दोघे एक दिवस गप्पा मारत बसलेले होते. काहीतरी विनोदी बोलून ते मोठ्याने हसतही होते. एवढयात त्या रस्त्याने जाणाऱ्या वीरसिंहचे त्यांच्याकडे लक्ष गेले.

"अरे पुजारी! असं कोणतं मोठं संकट कोसळलं म्हणून तू असा दु:खी आहेस? मला सांग; मी मदत करीन तुला."वीरसिंह गोपाळ शर्माला म्हणाला.

अशोक साने

हे बोलणे ऐकून गोविन्द तर चमकलाच! त्याने वीरसिंहला विचारले–"आमचा गोपाळ चांगला हसतोय, तुम्ही तर म्हणताय की तो दु:खी आहे! मला तर काही कळलं नाही तुमचं बोलणं! कोण आहात तुम्ही?"

"ओहो! मी तर विसरूनच गेलो. हा गोपाळ हसत असला, तरी वाटत की तो रडतोच आहे! हे मी विसरूनच गेलो होतो हं!" असे म्हणून वीरसिंह तेथून निघून गेला.

वीरसिंहच्या या उत्तराने आश्चर्यचकित होऊन गोविन्दने गोपाळला विचारले–"हा माणूस आहे तरी कोण एवढा?"

पुजारी यावर म्हणाला–"हा या गावचा पाटील वीरसिंह! त्याचा स्वभावच असा आहे. त्यामुळे आम्हा या गावच्या लोकांना त्याच्या असल्या बोलण्याची सवयच झाली आहे. आम्ही कोणी विशेष लक्ष देत नाही तिकडे!"

"लक्ष देत नाही? पण असं कसं चालेल! त्याला नीट धडा शिकवला नाही, तर तो आणखीनच आगाऊपणा करत राहील ना! लवकरच काहीतरी युक्ति काढली पाहिजे त्यासाठी!" गोविन्द म्हणाला.

त्या गावात एक विचित्र प्रथा होती. एक विशेष पर्वाच्या दिवशी रात्री गावचे सर्व मोठे, वडीलधारे पुरुष गावाबाहेर चावडीवर जमत आणि एक विशिष्ट असे मादक पेय पीत. ते प्यायल्याने वर्षातले सारे कष्ट विसरून पुढील दिवस आनन्दात जातात अशी त्यांची समजूत होती.

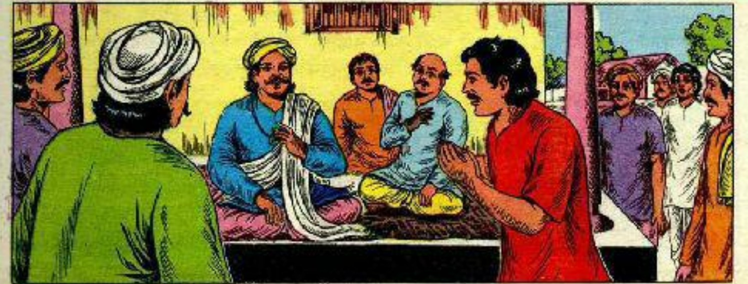
चारच दिवसांनी तो पर्व-दिवस आला आणि गावचे सारे प्रतिष्ठित लोक चावडीवर जाऊन ते पेय पिऊ लागले. त्यांच्यात गोपाल शर्मा अन् त्याचा नातेवाईक गोविन्द हेही होते. गोविन्द पाटलाच्या अगदी जवळच बसून ते मादक पेय पीत राहिला.

दुसऱ्या दिवशी सकाळीच गोविन्द वीरसिंह पाटलाकडे जाऊन म्हणाला–"पाटील, काल रात्री त्या मादक पेयाच्या परिणाम होऊन मी एक चूक केली. मी तुम्हाला शिव्या दिल्या. त्यामुळे आता तिथे जमलेल्या सर्व लोकांसमोर मला तुमची माफी मागायची आहे. कृपा करून त्या सर्वांना तुम्ही बोलावून घ्या."

वीरसिंहला वाटले, ही बरी संधी मिळाली गंमत करायला! त्याने ताबडतोब सर्वांना चावडीवर बोलावून घेतले. त्या सर्वांसमक्ष वीरसिंहसमोर उभा राहून गोविन्द बोलू लागला. "किशनसारख्या भोळ्या माणसाकडून तुम्ही फुकट चाकरी करून घेता, म्हणून एक ना एक दिवस तुम्हीच त्याचा नोकर बनाल–असं म्हटलं मी रात्री तुम्हाला. नंतर प्रामाणिक वैद्य शिवनाथला 'पापी' म्हणून त्याची मस्करी केलीत, तुम्ही खरोखर एक काविळीचे रोगी आहात असं बोललो मी. आणखी पुढे जाऊन मी असंही बोललो की. मुलांना शिकवणाऱ्या गुरुजींना तुम्ही 'पिशाच्च' म्हणालात, म्हणून तुम्हीच एक राक्षस आहात. अशी मी तुमची निन्दा केली."...अशा प्रकारे वीरसिंहच्या सगळ्या वाईट कर्मांचा पाढा वाचून गोविन्दने त्याला भरपूर शिव्या देऊन तोंडसुख घेतले; अन् पुढे तो म्हणाला, "महाराज, असं सगळं बोलल्याची मला आता लाज वाटतेय. पण त्या सगळ्या नशेतल्या गप्पा झाल्या! आपण अशा शिव्या खाण्यासारखे व्यक्ती नव्हेत! मी क्षमा मागतो तुमची!"

तेव्हा एक प्रतिष्ठित माणूस उठून गोविन्दला म्हणाला–"अरे तू का उगीच हैराण होतोस? आम्ही सगळे होतो ना तिथे! तू असं काहीच बोलला नाहीस. तुला उगीचच संशय येतोय स्वत:चा! नशेच्या भरातच तुला वाटलं असावं, की तू शिव्या दिल्यास. माफी मागायची काही जरूरच नाही तुला!"

मनासारखे सगळे ओकून घेतल्यामुळे गोविन्द स्वत:वर खूपच खूष होता अन् वीरसिंहची मान मात्र शरमेने खाली गेली होती. यानन्तर वीरसिंह कधीही कोणाचा अपमान करू धजला नाही. गोविन्दची मात्र सर्वांनीच खूप तारीफ केली.

वाक्-पटुची प्रशंसा

विशाल देशावर राजा कीर्तिवर्मा राज्य करत होता. एकदा प्रहास नावाचा एक वाक्-पटु माणूस शेजारच्या देशातून त्याच्याकडे आला. त्याला असे दिसून आले की विशाल देशात सर्वत्र सुख-समृद्धि नान्दत आहे.

राजाची भेट झाल्यावर प्रहास त्याला म्हणाला–"महाराज ! आपल्या राज्यात सर्वत्र सुख-समृद्धि व समाधान नान्दत आहे. परंतु, मला अशी शंका आहे की, आपल्या राज्यात मूर्खांची संख्या वाढत आहे. मी हिशोब केला मूर्खांची एकूण संख्या एकशे बारा आहे.

`क्षणभर विचार करून राजा कीर्तिवर्मा म्हणाला–"राजधानीच्या आसपास एकूण एकशे बारा गावं आहेत. म्हणजेच एकेका गावात एकेक निर्बुद्ध माणूस आहे." तो एकदम प्रहासला म्हणाला–"हेच सांगायचंय न तुला ?"

"होय महाराज, आपल्या राज्यात कुठेच भांडणं किंवा दंगे होत नाहीत. त्यामुळे साऱ्याच्या साऱ्या एकशे बारा पाटलांची बुद्धि बोथट होऊन चाललीय न ?" प्रहास म्हणाला.

तेव्हा कीर्तिवर्मांचा दरबारी विदुषक विकटहास राजाला म्हणाला–"प्रभु, याचा हिशोब चूक आहे. आता आपल्या देशातल्या मूर्खांची संख्या एकशे तेरा झालेली आहे."

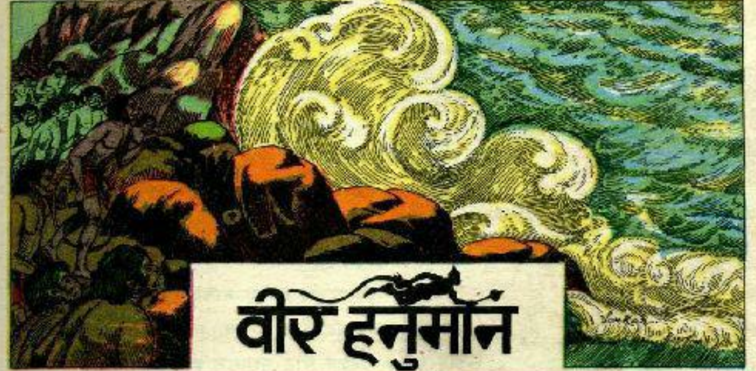
"हा नवा मूर्ख कोण बुवा ?" राजाने आश्चर्याने विचारले.

"हा प्रहासच तो एकशे तेरावा मूर्ख आहे महाराज ! आपण प्रशंसेमुळे हुरळून जाणार नाही हे माहीत असूनही तो तसं करायला कमी करत नाहीय. बक्षिसाच्या आशेने तो बकबक करीतच सुटला आहे !" विकटहास उत्तरला.

विकटहासच्या या टिंगलीमुळे जराही विचलित न होता प्रहास म्हणाला–"मी बक्षिसाच्या आशेने इथं आलोय की नाही हा निराळा मुद्दा आहे. आपण बक्षिस दिलंत, तर ते माझ्या वाक्-पटुतेवर खूष होऊनच द्याल, मी केलेल्या प्रशंसेने हुरळून नव्हे; ही गोष्ट मला पूर्णपणे माहीत आहे. सुख-समृद्धि व समाधान यांनी संपन्न असं आपलं राज्य पाहूनही, जर कोणी प्रशंसा केली नाही, तर तो मूर्ख ठरेल; प्रशंसा करणारा नव्हे ! म्हणून मी नम्रतेने सांगू इच्छितो, की माझा हिशोब बरोबरच आहे."

ही बोलणी ऐकून राजा कीर्तिवर्मा जोरजोरात हसला. "तुझं बोलणं वाक्पटुतेचं म्हणायचं की प्रशंसेचं, हे मला तरी काही कळत नाहीय्. काहीही असो; तू बक्षिसपात्र आहेस, हे मात्र खरं !" असे म्हणून राजाने आपला सुवर्णाहार प्रहासला बक्षिस दिला.

वीर हनुमान

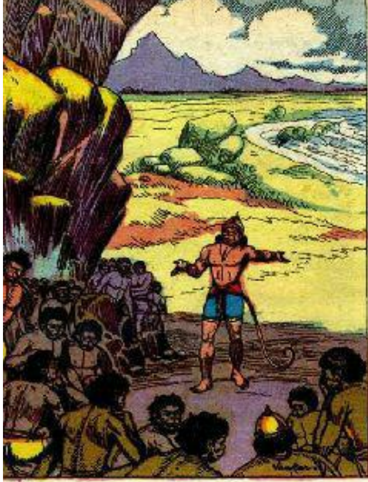
संपाती कडून सीतेचा पत्ता लागल्यावर सर्व वानर आनंदाने उड्या मारू लागले, सिंह-गर्जना करू लागले. लंकेला जाण्यासाठी ते समुद्राच्या किनाऱ्यावर आले. विशाल सागर पाहताच मात्र त्यांना निराशा वाटू लागली. खवळलेला समुद्र त्यांना मोठा भयानक भासला. समुद्रात अनेक भयानक प्राणी होते. समुद्र कोठे कोठे प्रशान्त दिसला, तर अनेक ठिकाणी प्रचंड लाटा त्यांना घाबरवून सोडीत होत्या. समुद्राच्या पलीकडे त्यांना काहीच दिसलं नाही.

"आता काय करायचं ?" ते एकमेकांना विचारू लागले.

समुद्राकडे पाहून वानर भेदरले आहेत हे अंगदाच्या लक्षात आलं. म्हणून तो त्यांना समजावू लागला–"या समुद्राला पाहून तुम्ही भिऊ नका. भिऊन आपल्याला काय मिळणार? शेवटी भयच आपल्याला खाऊन टाकील. आपला पराक्रम दाखवण्याची नामी संधि आपल्याला मिळालेली आहे. धाडस केलं नाही तर आपल्याला काय मिळणार? या समुद्रा पलीकडे असलेल्या लंकेत सीतेचा शोध घेण्यासाठी कोणाला तरी पाठवलंच पाहिजे. जर कोणीच जाऊ शकलं नाही, तर आपण परत जाऊन काय करणार?"

त्या रात्री सर्व वानर समुद्र किनाऱ्यावरच राहिले. दुसऱ्या दिवशी सकाळी अंगदाने सर्व वानर-सेनेला एकत्र बोलवलं. अशा रीतीने त्यांना एकत्र आणण्याची

१०. हनुमानाचे लंकेकडे प्रस्थान

-ताकत फक्त अंगद वा हनुमानाच्या ठायीच होती.

सर्व वानरांना उद्देशून अंगदाने निवेदन केले-"आपल्यापैकी कोण महावीर आता पुढे येऊन हा समुद्र पार करून जाईल नि सीतेला पाहून येईल? सुग्रीवाच्या आज्ञेचे पालन करून आपणा सर्वांना संतोष मिळावा एवढीच माझी इच्छा आहे. असा पराक्रमी वानरश्रेष्ठ वीर कोण? लंका इथून शंभर कोस अंतरावर आहे. जो हे अंतर पार करून लंकेला जाईल, तोच आपल्याला आपापल्या घरी जाण्याचं भाग्य मिळवून देईल! त्याच्यामुळेच आपण आपल्या मुलाबाळांसह सुखाने जीवन जगू शकू. आपण परत जाऊन राम-लक्ष्मणाला आपलं तोंड अभिमानाने दाखवू शकू-असं पुण्य-कर्म आपल्या पैकी कोण करील? शंभर कोस अंतरावर समुद्र पार करून जाणारा तुमच्यापैकी कोण आहे? बोला, कोणाच्या पराक्रमाने आपण सर्व चिंतामुक्त होऊन जाऊ?"

कोणीच काही बोलेना. सर्व जण दगडासारखे स्वस्थ बसून राहिले. प्रत्येक जण आपल्या शक्ति बाबत विचार करू लागला. समुद्रातील शंभर कोस अंतर पार करून जाणं मोठं साहसच होतं! कोण हे साहस करायला तयार होणार?

हे पाहून अंगद पुन्हा म्हणाला-"तुम्हा सर्वांजवळ अपूर्व शक्ति आहे. तुम्ही महान कुळात जन्मलेले लब्धप्रतिष्ठ लोक आहात. तुमच्यात अद्भुत गमन-शक्ति आहे. निदान एवढं तरी सांगा कि तुम्ही किती अंतर पार करून जाऊ शकता?"

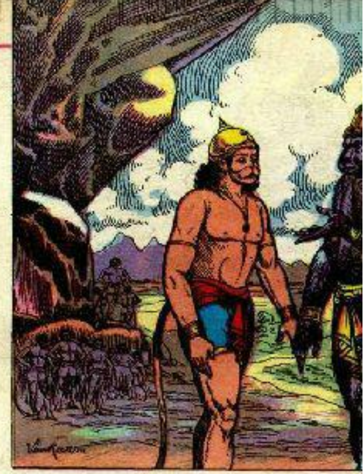
यावर काही वानरवीर आपल्या शक्तीबाबत सांगू लागले-

गज म्हणाला की तो दहा कोसांवर उडी मारू शकतो. गवाक्ष म्हणाला की तो वीस कोसांवर उडी मारू शकेल. गवयाने सांगितले की आपण तीस कोसांवरच उडी मारू शकू. याहून जास्त नाही. शरभ म्हणाला की तो चाळीस कोसांवर उडी मारू शकेल. नंतर गंधमादन, मैंद, द्विविद व सुषेण यांनी क्रमशः आपली शक्ति पन्नास, साठ, सत्तर नि ऐंशी कोस पर्यंत मर्यादित असल्याचे सांगितले.

यावर जांबवान म्हणाला-"उडी मारण्यात पूर्वी मी खूप कुशल होतो. पण आता मी म्हातारा झालो आहे. तरी पण श्रीरामाच्या या पवित्र कार्यासाठी अज्ञात संकटाच्या भीतीने मी आपले संरक्षण करू इच्छित नाही. तुम्ही सर्वांनी सांगितलं तर मी नव्वद कोसांवर उडी मारू शकेन!"

सर्वांचं बोलणं ऐकून आता अंगद म्हणाला-"हे शंभर कोसांचं अंतर मी उडी मारून पार करू शकतो, पण मला एक शंका आहे की मी परत येऊ शकेन की नाही?"

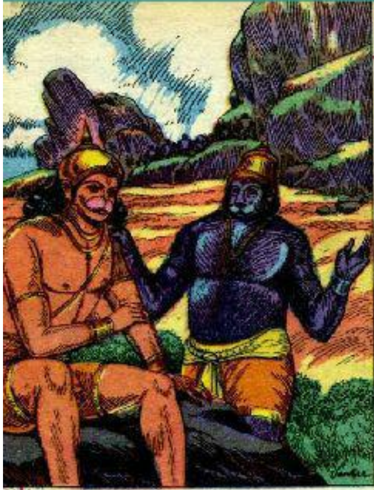
यावर जांबवान म्हणाला-"वा, तुझ्या शक्तीची आम्हां सर्वांना चांगलीच कल्पना आहे. शंभरच काय, हजार कोसांवर ही तू उडी मारू शकतोस! आणि तसंच तुला परत ही येता येईल याबाबत काही ही शंका मला नाही. पण तू आहेस युवराज, म्हणून तुला पाठवणं योग्य होणार नाही. तू आमच्यापैकी कोणाला ही पाठवू शकतोस. तू स्वतः जाणं बरोबर नाही. तुला सुरक्षित ठेवणं हे आम्हा सर्वांचं कर्तव्य आहे. तू जर लंकेत गेलास, तर इथे आमची खबर कोण

घेणार? नायकावाचून आम्ही इथे काय करू शकू?"

अंगद विचारात पडला. त्याने जांबवानाला विचारले-"समुद्र मी पार करायचा नाहीं, तुमच्या पैकी कोणी हे काम करू शकत नाही! मग काय आपण सर्वांनी इथंच प्रायोपवेशन करायचं? काही झालं नाही, तर आपण किष्किंधेला परत कसे जाऊ? गेलो तर आपले प्राण वाचतील याचा काय भरवसा? तो सुग्रीव आपल्याला ठार मारील. आमच्यात सर्वात मोठा तू! म्हणून तूच सांग की या वेळी आपण काय करावं!"

तेव्हां जांबवान अंगदाला म्हणाला-"काम होणारच! का नाही होणार? ही

कामगिरी यशस्वीपणे करू शकणारा एक इथंच आहे. ये, दाखवतो मी तुला." एका बाजूला गुपचुप बसलेल्या हनुमानाजवळ जाऊन जांबवान पुढे म्हणाला–

"हे हनुमान, सर्व वानरवीरात तू श्रेष्ठ! सर्व शास्त्रांचे ज्ञान प्राप्त केलेला तू पंडित! मग तू इथं असा मुकाटयाने का बरे बसला आहेस? त्या गरूडाच्या पंखात जी शक्ति आहे तीच तुझ्या बाहूत आहे. पराक्रमाच्या बाबतीत तू सुग्रीव नि लक्ष्मण यांच्याहून कमी नाहीस. मग इतरांशी तुझी तुलनाच कसली करायची? आणि ही गोष्ट काय तुला माहीत नाही? जन्म घेताच सूर्याला एक फळ समजून त्याला मिळवण्यासाठी तू आकाशात उड्डाण केलं नव्हतस? उडी मारण्यात तुझी बरोबरी कोण करू शकेल? आता तू आपली ताकत आम्हा सर्वांना दाखव. समुद्र पार करून जा."

हे सर्व ऐकून हनुमानाचं शरीर अद्भुत गतीने स्थूल रूप धारण करू लागलं. हनुमान समुद्र पार करायला तयार झाला नि त्याचं शरीर अधिकाधिक स्थूल होऊ लागलं. ते पाहून सर्व वानर संतोषाने नाचून आरडाओरडा करू लागले.

आणि हनुमानाचं शरीर आकाराने वाढू लागलं. शरीरा बरोबर त्याचा बल-पराक्रम ही वाढू लागला. त्याचं तोंड लाल होतं, बिनधुराच्या अग्नीसारखं!

आता हनुमान आपल्या जागेवरून उठला. वयोवृद्ध वानरांना नम्रपणे नमस्कार करून तो म्हणाला–"मी इतक्या सहजपणे सागर पार करीन, जे केवळ वायूलाच शक्य आहे. मध्ये कोठे ही न थांबता मी लंकेत पोंचेन. मी उदयाद्रीच्या सूर्याबरोबर निघून त्याच्या पूर्वी अस्ताद्रीवर पोंचेन नि परत फिरून सूर्याची गाठ घेईन. मी आकाशातून अशा वेगाने जाईन की समुद्र माझ्या मागे धावू लागेल. मी जेव्हा समुद्र पार करीन तेव्हा आकाशातले ढग अस्तव्यस्त होतील, पर्वतांचा थरकांप होईल. मी सीतामाईला पाहूनच परत येईन. मला सर्व शुभ शकुन

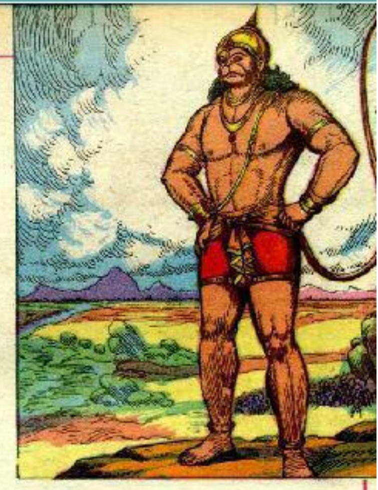
होत आहेत. आवश्यकतेनुसार मी सर्व लंका उखडून माझ्या खांद्यावर वाहून आणीन."

हनुमानाचं हे बोलणं ऐकून वानरांना आनंदाबरोबर अतिशय आश्चर्य ही वाटलं.

जांबवान हनुमानाला म्हणाला–"प्रिय पुत्रा, तू आम्हा सर्वांची चिंता दूर केलीस. आम्ही सर्व जण परमेश्वराला प्रार्थना करतो की तुला आपल्या प्रयत्नात संपूर्ण यश मिळावं. आमचे सर्वांचे तुला आशीर्वाद. आता हे हनुमान, तू सागर पार करून जा. हे विसरू नकोस की आता आमचे प्राण तुझ्या हाती आहेत."

"मी जेव्हा उड्डाण करीन तेव्हा माझ्या पायांचे धक्के धरती सहन करू शकणार नाही. म्हणून मी महेन्द्र पर्वतावरूनच उड्डाण करीन!" असं म्हणून हनुमान महेन्द्र पर्वतावर चढला.

पर्वतावर पोचल्यावर हनुमानाने आपल्या हातां-पायांनी पर्वत चांगला हलवला. नेहमी अचल असणारा पर्वत थरथर कापू लागला. त्या पर्वतावरील सर्व झाडांची फुले गळून पडली. अनेक शिळा गडगडत खाली आल्या. गुंफातून राहणारी श्वापदे भयाने आरडा-ओरड करू लागली. पर्वतावर राहणारे मुनि व विद्याधर विचार करू लागले–आता हा पर्वत डगमगून कुठे जाणार? या विचाराने ते अतिशय भयभीत झाले. विद्याधर आपल्या बायकांसह आकाशात उडाले. त्यांनी महाकाय हनुमानाला दुरून पाहिले.

आकाशात उड्डाण करण्यापूर्वी हनुमानाने एकदा आपली शेपूट झटकली, हात-पाय ताणून एकदा जोरात श्वास घेतला. आपल्या आकाश मार्गाकडे एकदा नजर टाकून हनुमान वानरांना म्हणाला–

"मी आता लंकेकडे निघालो. जर मला तेथे सीता सापडली नाही, तर मी सरळ स्वर्गाचा रस्ता धरीन. जर तिथे ही मला सीता दिसली नाही तर मी रावणाला बांधून आणीन. किंवा रावणा समेत लंकेलाच इथं घेऊन येईन!"

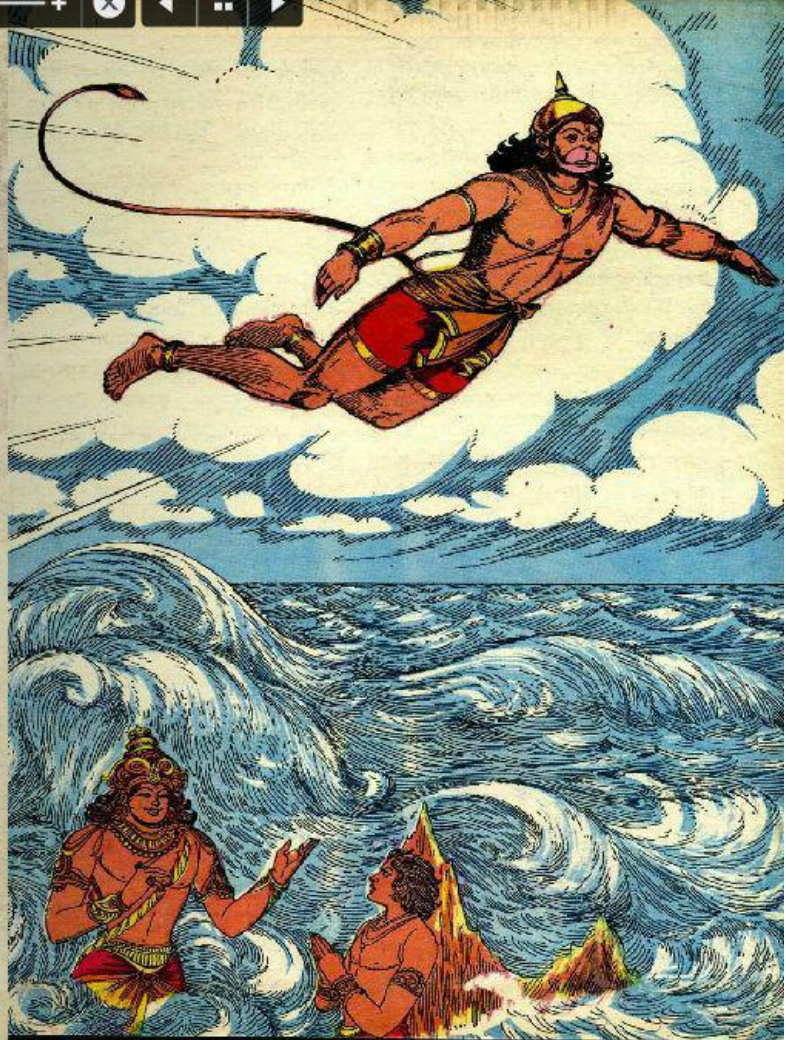
असं म्हणून हनुमान आकाशात उडाला. त्याच्या बरोबर अनेक वृक्ष हवेत उडाले. त्याच्या सर्व शरीरावर नि समुद्रात पुष्प-वृष्टि झाली. त्याचे पसरलेले बाहु पाच डोक्यांच्या नागासारखे दिसले. त्याच्या डोळयांकडे पाहून असा भ्रम होऊ लागला की सूर्य व चन्द्र एकाच वेळी उदय पावले आहेत. त्याची शेपूट हवेत ताठ झालेली दिसली.

हनुमान जेव्हा वायु-वेगाने आकाशातून जाऊ लागला तेव्हा त्याच्या हाताखालून जाणारी हवा मेघगर्जनेसारखी भासली. लंकेसाठी अशुभकारक असा जणू पुच्छल नाराच होता तो! त्याची सावली सागरावर त्याच्या बरोबर चालू लागली. तो ज्या दिशेने जात राहिला, त्या दिशेला सागरात उंचच उंच लाटा उसळू लागल्या.

अशा रीतीने उड्डाण करणाऱ्या हनुमानाला पाहून समुद्राने विचार केला–"मी या हनुमानाला मदतच केली पाहिजे. इक्ष्वाकु वंशी रामाला मदत करण्यासाठी हा निघालेला आहे. माझा उद्धारकर्ता सगर हा इक्ष्वाकु वंशातीलच होता, त्याच्याच नावावरून माझं नाव पडलं सागर! म्हणून या हनुमानाला वाटेत थोडा आराम मिळवून देण्याची मला व्यवस्था केली पाहिजे."

असा विचार करून समुद्र मैनाक नावाच्या पर्वताला म्हणाला–"हे मैनाक, राक्षसांना पाताळातून बाहेर येता येणार नाही अशी व्यवस्था करायला इन्द्राने तुला सांगितलं होतं ना? आता तुला समुद्रातून वर आलं पाहिजे. हनुमान याच बाजूने तुझ्या वरून उडत चालला आहे. तो तुला पार करून पुढे जाण्यापूर्वीच तू झटपट समुद्रातून वर ये. तुझी सोनेरी शिखरं पाण्याच्या वर येऊ देत. माझी अशी इच्छा आहे की तुझ्या शिखरांवर बसून हनुमानाने थोडा आराम करावा."

तावडतोब मैनाक पर्वत पाण्यांतून बाहेर आला. पूर्वेकडील समुद्रातून वर येणाऱ्या सूर्यासारखा तो दिसला. आपल्या मार्गात

वर येताना पाहून हनुमानाला वाटलं की हा आपला रस्ता आडवण्याचा प्रयत्न करीत आहे. या गैरसमजामुळे हनुमानाने जोरात हुंकार भरून त्या पर्वत शिखराला आपल्या छातीने धडक दिली आणि त्याला खाली पाडले.

अशा अपूर्व पराक्रमी हनुमानाला पाहून मैनाकाने अत्यंत आनंदाने मनुष्य-रूप धारण केले नि तो हनुमानाचे दर्शन करून त्याला म्हणाला–"हे हनुमान, तुझी शक्ति अपूर्व आहे. तू ज्या प्रकारे समुद्र उल्लंघून चालला आहेस, ते सामान्यपणें कुठल्या ही प्राण्याला शक्य नाही. सतत बराच वेळ समुद्रावर उडत राहून ही तुझी शक्ति पुर्ववत् आहे आणि तू मला अगदी सहज पाडून टाकलंस! थोडा वेळ तू माझ्या शिखरावर विश्रांति घे. रामाचा वंशज सगर आणि त्याच्या पुत्रांमुळे सागराचे खूपच कल्याण झाले. आता तू रामाच्या कामगिरीवर चालला आहेस, तेव्हा तुझा सत्कार करून सगर वंशाबाबत आपली कृतज्ञता प्रकट करण्याची माझी इच्छा आहे. म्हणून थोडा वेळ इथे आराम करून मग तू पुढचा मार्ग धरावास अशी मी तुला प्रार्थना करतो."

मैनाक हनुमानाला पुढे म्हणाला–

"तू भगवान वायूचा सुपुत्र आहेस, म्हणून ही तुझा सत्कार करणं माझं कर्तव्य आहे. कृतयुगात पर्वतांना पंख असत. ते जेव्हा हवेत उडू लागले, तेव्हा खाली राहिलेले देव व ऋषि यांना भय वाटू लागलं की आपण पडून तर जाणार नाही! म्हणूनच देवेन्द्राने आपल्या वज्रायुधाने अनेक हजार पर्वतांचे पंख कापून टाकले. देवेन्द्र जेव्हा माझे पंख कापायला तयार झाला, तेव्हा भगवान वायूने ते पाहिलं आणि मला वाचवण्यासाठी दूर समुद्रात ढकलून दिलं. अशा रीतीने भगवान वायूने मला वाचवलं, म्हणून मी त्याचा अत्यंत कृतज्ञ आहे. म्हणून मी तुझा आदर-सत्कार करू इच्छितो. तुला पाहून मला अत्यंत आनंद झाला आहे."

शंकराची कृपा

नन्दीगाव नावाच्या एक लहानशा गावात नरसिंह नावाचा एक नारळांचा व्यापारी रहात असे. नुकतंच लग्न झालं होतं त्याचं. त्याच्या बायकोचं नाव होतं नर्मदा. ती एका गरीब कुटुम्बातली मुलगी होती.

नवऱ्याच्या घरी आल्याच्या दुसऱ्या दिवशी नर्मदा त्याला म्हणाली–"आज संध्याकाळी जरा लवकर याना घरी. आपण दोघं महादेवाच्या देवळात जाऊ."

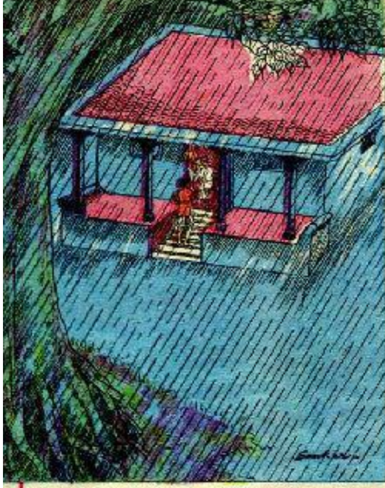
यावर रागाने नरसिंह म्हणाला–"मला काय आपल्या पदराला धरून चालणारा समजतेस तू? मी लवकर येईन, नाहीतर उशीरा येईन! तुला काय करायचंय? वेळच्या वेळी स्वयंपाकपाणी करणं अन् आपलं घर संभाळणं एवढंच तुझं काम समजलं?" असं म्हणून चिडचिड करत तो निघून गेला.

नवऱ्याच्या या अवतारामुळे नर्मदा आश्चर्याने जागीच खिळली! आपलं काय चुकलं हेच कळेना बिचारीला! त्या दिवशी न जेवताखाता ती नुसतीच अश्रु ढाळत बसून राहिली.

एक पंधरवडा निघून गेला, तोवर नर्मदेला आपल्या नवऱ्याचा स्वभाव कळून चुकला. ताठरपणे बोलणं अन् कडक शिस्तीने रहाणं इतकंच त्याला आवडे. बायकोला जास्त प्रेम दाखवलं तर ती लगेच लाडावून आपल्या डोक्यावर बसेल–अशी त्याची समजूत होती. आपल्या मनात असेल तेच घडलं पाहिजे, कुठल्याही परिस्थितीत समोरच्या माणसाने हूं की चूं करू नये अशी त्याची अपेक्षा असे.

एके दिवशी सूर्यास्ताचे वेळी महादेव-काका त्यांच्या घरी आले. ते नर्मदेच्या वडिलांचे मित्र असून त्यांच्या गावाबाहेरील डोंगरावर असलेल्या शिवमन्दिराचे पुजारी होते. आपल्या बायकोच्या आजारामुळे ते

प्रतिभा बर्वे

झाला. तो डावीकडच्या रस्त्यावरल्या पिंपळासमोरच्या कौलारू घरासमोर पोचला, तोपर्यंत पावसाने खूप जोर धरला होता.

नरसिंहने दोन-तीन वेळा दरवाजा खटखटावला. हातात लहानला दिवा घेऊन एक म्हातारा आला अन् त्याने दार उघडलं. नंतर त्याने विचारलं–"कोण पाहिजे बेटा तुला?"

"हे महादेव पुजाऱ्याचं घर ना?" शंका येऊन नरसिंहने विचारलं.

"त्याचं घर शेजारच्या गल्लीत आहे. पण तू खूप भिजलेला दिसतोयस. आत ये न?" म्हातारा म्हणाला.

नरसिंह घरात शिरला. अचानक त्याच्या मनात आलं, महादेवकाका प्रथम आपल्या घरी आले, तेव्हा आपण त्यांचा मुळीच पाहुणचार केला नाही. आता त्यांच्या घरी जाऊन त्यांचा पाहुणचार घेणं बरं नाही दिसणार.

हा विचार मनात आल्याबरोबर तो म्हाताऱ्याला म्हणाला–"आता इतक्या पावसातून महादेवच्या घरी जायच जमणार नाही मला. आजची रात्र इथेच काढू म्हटलं तर तुमची काही हरकत आहे का?"

यावर म्हातारा म्हणाला–"माझी काहीच हरकत नाही. ती खाट दिसतेय न? तिच्यावर झोप तू. मी या आराम खुर्चीवरच झोपतो. परमेश्वराची लीला काय आगाध आहे बेटा! चार मुलांचा बाप आहे मी, पण असा असहाय्य होऊन हे कोडगं आयुष्य जगतो आहे!" बोलता बोलता म्हाताऱ्याचे डोळे ओले झाले.

मध्यरात्रीपर्यंत आपल्या दुःखी जीवनाची हकिकत सांगून म्हाताऱ्याने आपलं मन मोकळ केलं–'तरूण होतो, तेव्हां मी भारी रागीट होतो. मुलाबाळांशी कठोरपणेच वागलो. तेव्हा मला माझं वागणं शिस्तीचं वाटे. मुलं मोठी झाली, नोकरीधन्द्याला लागली, आणि एकएक करून दूर निघून गेली. बायको गेल्यावर अगदीच एकटा

पडलो मी. मुलांवर कधी प्रेम केलं नाही, म्हणून आई वारल्यावर त्यांनी नातंच तोडून टाकलं."

डोळे पुसत तो पुढे म्हणाला–"ही सारी माझ्याच चुकीची फळं भोगतोय मी! सुखदुःखात साथ द्यायला आलेल्या बायकोची किंवा मोठ्या होत जाणाऱ्या मुलांशी आपण प्रेमानं वागलो नाही, तर म्हातारपणी त्यांच्याकडून प्रेमाची किंवा सोबतीची अपेक्षा करणंही चूकच ना?"

म्हाताऱ्याची ही गोष्ट ऐकून नरसिंहच्या मनातही चलबिचल होऊ लागली. बराच वेळ नंतरही त्याला झोप आली नाही. सकाळ होण्यापूर्वी दोन-अडीच तास त्याला झोप लागली. सकाळीच त्याच्या पाठीवर थापटत त्याला कोणीसं उठवलं, तेव्हां त्याने डोळे उघडले-चांगलंच उजाडलं होतं!

नरसिंह भोवताली पाहू लागला, तर त्याला समोर महादेवकाका दिसले. ते आश्चर्याने म्हणाले–"अरे, रात्रभर डोकं टेकायला तुला काय हे भुताचं घरच मिळालं होय? मला वाटलं, मी घराचा पत्ता सांगताना चुकून उजव्या बाजूऐवजी, डाव्या बाजूला वळायला सांगितलं असावं. रात्री पावसाच्या गदारोळात मी तुला शोधायलाही येऊ शकलो नाही. पहाटेच मी तुला शोधायला निघालो."

आपण राहिलो ते घर भुताने पछाडलेलं आहे, हे ऐकून नरसिंह दचकला! आश्चर्याने तो म्हणाला–"मला तर कोणी भूत-पिशाच्च नाही दिसलं इथे! रात्री एका म्हाताऱ्याने मला इथं झोपायला परवानगी दिली."

महादेवकाका यावर म्हणाले–"ज्या म्हाताऱ्याला तू भेटलास, ते म्हाताऱ्याचं भूत होतं हे तुला कसं कळणार? तो एक हडकुळा अन् संच असा म्हातारा आहे. उजव्या डोळ्याखाली एक काळा मस आहे त्याच्या, होय ना?"

"हां, हां! तोच म्हातारा भेटला होता मला." नरसिंह उत्तरला.

झाला. तो डावीकडच्या रस्त्यावरल्या पिंपळासमोरच्या कौलारू घरासमोर पोचला, तोपर्यंत पावसाने खूप जोर धरला होता.

नरसिंहने दोन-तीन वेळा दरवाजा खटखटावला. हातात लहानसा दिवा घेऊन एक म्हातारा आला अन् त्याने दार उघडलं. नंतर त्याने विचारलं–"कोण पाहिजे बेटा तुला?"

"हे महादेव पुजाऱ्याचं घर ना?" शंका येऊन नरसिंहने विचारलं.

"त्याचं घर शेजारच्या गल्लीत आहे. पण तू खूप भिजलेला दिसतोयस. आत ये न?" म्हातारा म्हणाला.

नरसिंह घरात शिरला. अचानक त्याच्या मनात आलं, महादेवकाका प्रथम आपल्या घरी आले, तेव्हा आपण त्यांचा मुळीच पाहुणचार केला नाही. आता त्यांच्या घरी जाऊन त्यांचा पाहुणचार घेणं बरं नाही दिसणार.

हा विचार मनात आल्याबरोबर तो म्हाताऱ्याला म्हणाला–"आता इतक्या पावसातून महादेवच्या घरी जायच जमणार नाही मला. आजची रात्र इथेच काढू म्हटलं तर तुमची काही हरकत आहे का?"

यावर म्हातारा म्हणाला–"माझी काहीच हरकत नाही. ती खाट दिसतेय न? तिच्यावर झोप तू. मी या आराम खुर्चीवरच झोपतो. परमेश्वराची लीला काय आगाध आहे बेटा! चार मुलांचा बाप आहे मी, पण असा असहाय्य होऊन हे कोडगं आयुष्य जगतो आहे!" बोलता बोलता म्हाताऱ्याचे डोळे ओले झाले.

मध्यरात्रीपर्यंत आपल्या दुःखी जीवनाची हकिकत सांगून म्हाताऱ्याने आपलं मन मोकळं केलं–'तरुण होतो, तेव्हां मी भारी रागीट होतो. मुलाबाळांशी कठोरपणेच वागलो. तेव्हां मला माझं वागणं शिस्तीचं वाटे. मुलं मोठी झाली, नोकरीधन्द्याला लागली, आणि एकएक करून दूर निघून गेली. बायको गेल्यावर अगदीच एकटा पडलो मी. मुलांवर कधी प्रेम केलं नाही, म्हणून आई वारल्यावर त्यांनी नातंच तोडून टाकलं."

डोळे पुसत तो पुढे म्हणाला–"ही सारी माझ्याच चुकीची फळं भोगतोय मी! सुखदुःखात साथ द्यायला आलेल्या बायकोची किंवा मोठ्या होत जाणाऱ्या मुलांशी आपण प्रेमानं वागलो नाही, तर म्हातारपणी त्यांच्याकडून प्रेमाची किंवा सोबतीची अपेक्षा करणंही चूकच ना?"

म्हाताऱ्याची ही गोष्ट ऐकून नरसिंहच्या मनातही चलबिचल होऊ लागली. बराच वेळ नंतरही त्याला झोप आली नाही. सकाळ होण्यापूर्वी दोन-अडीच तास त्याला झोप लागली. सकाळीच त्याच्या पाठीवर थापटत त्याला कोणीसं उठवलं, तेव्हां त्याने डोळे उघडले-चांगलंच उजाडलं होतं!

नरसिंह भोवताली पाहू लागला, तर त्याला समोर महादेवकाका दिसले. ते आश्चर्याने म्हणाले–"अरे, रात्रभर डोकं टेकायला तुला काय हे भुताचं घरच मिळालं होय? मला वाटलं, मी घराचा पत्ता सांगताना चुकून उजव्या बाजूऐवजी, डाव्या बाजूला वळायला सांगितलं असावं. रात्री पावसाच्या गदारोळात मी तुला शोधायलाही येऊ शकलो नाही. पहाटेच मी तुला शोधायला निघालो."

आपण राहिलो ते घर भुताने पछाडलेलं आहे, हे ऐकून नरसिंह दचकला! आश्चर्याने तो म्हणाला–"मला तर कोणी भूत-पिशाच्च नाही दिसलं इथे! रात्री एका म्हाताऱ्याने मला इथं झोपायला परवानगी दिली."

महादेवकाका यावर म्हणाले–"ज्या म्हाताऱ्याला तू भेटलास, ते म्हाताऱ्याचं भूत होतं हे तुला कसं कळणार? तो एक हडकुळा अन् संच असा म्हातारा आहे. उजव्या डोळ्याखाली एक काळा मस आहे त्याच्या, होय ना?"

"हां, हां! तोच म्हातारा भेटला होता मला." नरसिंह उत्तरला.

ओह! त्याला मरून तर दहा वर्षं झाली. स्वतःच्याच लोकांनी लाथाडलेला तो म्हातारा कष्टाने रहात, शेवटी अंथरुणाला खिळला. जशी काही झाली ही शिक्षा कमी झाली म्हणून शेवटी भूत होऊन, याच घरात राहून असाही त्रास सहन करतोय. अनेक लोकांनी याबद्दल मला सांगितलं होतं, पण मी विश्वास ठेवत नसे या गोष्टीवर. पण आज मात्र मला विश्वास ठेवावाच लागतोय, कारण आता तू प्रत्यक्ष तुझाच अनुभव सांगतोयस!" महादेवकाका म्हणाला. आपण रात्रभर एका भुताच्या सान्निध्यात राहिलो, या कल्पनेने नरसिंह आपादमस्तक थरारला!

एका आठवड्यातच नरसिंहचं नवं दुकान चालू झालं, अन् नर्मदेसह तो नव्या घरात रहायला लागला. आता तो तिच्याशी खूप प्रेमाने वागे. नर्मदेलाही हे नवं वातावरण खूप आवडलं. शिवमन्दिराजवळ आल्यावरोबर नरसिंह एकदम शान्त झाला होता. पहिल्यासारखं उगीचच चिडणं, रागावणं, धमकी देणं वगैरे अवलक्षणं कुठल्या कुठे नाहिशी झाली होती!

एक दिवस शिवमन्दिरात गेलेल्या नर्मदेला महादेवकाकांनी विचारलं—"आता तू खूष आहेस नं बाळ? तुझा नवरा खूप प्रेमानं वागतो न तुझ्याशी आता?"

"होय काका, ही सारी शंकराची कृपा!" नर्मदा हसत बोलली.

महादेवकाकांनी दचकून विचारलं—"शंकर? कोण शंकर?"

"कमाल आहे काका! या मन्दिरातला शंकर माहीत नाही तुम्हाला?" शिवाच्या पिंडीकडे इशारा करत नर्मदेने विचारलं.

"होय नर्मदा, तुझं म्हणणं खरंच आहे." एक मोठा श्वास टाकत काका म्हणाले. मनातल्या मनात ते म्हणाले—"शंकराची कृपा खरीच!"

शंकर! शेजारच्या गावातल्या ज्या शंकर नावाच्या म्हाताऱ्याला बोलावून आणून काकांनी हे नाटक रचलं होतं, त्याच्याच कृपेनं तर नरसिंह सुधारला होता!

वाईट स्वप्न

गोष्ट जुनी आहे. ब्रह्मदेशातल्या एक लहानशा गावात लेबसाँग नावाचा एक सावकार रहात असे. केवळ पैसा मिळवत रहाण्यातच त्याला आनन्द वाटे. एकदा तो आजारी पडला अन् त्याला वाटू लागले की, आता काही आपण यातून वाचत नाही! मरण्यापूर्वी देवांच्या अन् त्यांच्या भक्तांच्या गोष्टी ऐकाव्या अशी तीव्र इच्छा त्याच्या मनात उत्पन्न झाली.

ही गोष्ट लेबसाँगने आपल्या नोकराला सांगून, एका मन्दिराच्या पुजाऱ्याला बोलावून आणण्याची आज्ञा त्याला दिली. पुजारी आला अन् मोठ्या अनिच्छेनेच लेबसाँगकडे पहात त्याने विचारले—"एकाद्या देवळात देवदर्शनासाठी जाऊन तुम्हाला किती दिवस झाले?"

"माझ्या नीटसं लक्षात नाही, पंडितजी!" सावकार उत्तरला.

"तुमच्या मनात आजपर्यंत देवाबद्दल कधी भक्तिभावना नव्हती. मग आता देवाच्या लीलांबद्दल कितीही ऐकलंत तरी तुम्हाला त्याचा उपयोग होणार नाही." असे म्हणून पुजारी तेथून निघून गेला.

शेवटी उत्तम वैद्यांकडून औषधपाणी करवून घेऊन लेबसाँग त्या दुखण्यातून चांगला बरा झाला.

एक दिवस तो पुजारी लेबसाँगला रस्त्यात भेटला. त्याने विचारले—"इतक्या भयंकर आजारातून बरे झालात तुम्ही?"

सावकार म्हणाला—"हां पंडितजी, पण एक वाईट स्वप्न पिच्छा सोडत नाहीये."

"वाईट स्वप्न? कोणतं बरं ते?" कुतूहलाने पुजाऱ्याने विचारले.

लेबसाँग सांगू लागला—"त्या स्वप्नात मी मरून स्वर्गात गेलो बरं का. पण तिथल्या पहारेकऱ्यानं मला अडवून विचारलं—'तू

मनोहर राऊत

कधी साधु-संन्यासी किंवा पुजाऱ्यांकडून काही पुण्यकथा ऐकल्या होत्यास का?' तर मी म्हटलं, 'नाही बुवा!' त्यावर चिडून द्वारपाल म्हणाला–'मग थांब इथेच. मी अशा एखाद्या माणसाला आतून शोधून आणतो."

थोड्या वेळाने तो पहारेकरी परत आला, अन् म्हणाला–"तू भाग्यवान नाहीस इथे पुजारी किंवा साधु-संन्यासी नाहीये."

सावकाराची ही चेष्टा ऐकून पुजारी चिडला, अन् लगबगीने तेथून निघून गेला.

काही दिवसांनी गावच्या पाटलाला सावकाराच्या या स्वप्नाची हकिकत कळली. त्याचाही त्या पुजाऱ्यावर फार राग होता, म्हणून लेबसांगला बोलावून घेऊन पाटील त्याला म्हणाला–"अरे, तुझ्या त्या वाईट स्वप्नाबद्दल मला आत्ताच कळलं बघ! तू पुजाऱ्याचा छान सूड घेतलास तू! बरं झालं, त्याला असंच पाहिजे होतं! ते एकच स्वप्न पडलं तुला, की आणखीही एकादं पडलं?"

लेबसांगला आता त्या पाटलाचीही टर उडवायची लहर आली. तो म्हणाला–"हो, हो! हल्ली आणखी एक वाईट स्वप्न पडतं मला."

"खरंच? कोणतं बरं ते?" आश्चर्याने पाटलाने विचारले.

आता लेबसांग आपले दुसरे स्वप्न सांगू लागला–"पहिलं स्वप्न संपल्याबरोबर, पुढे मग मी नरकात गेलो. जेंव्हा नरकपुरीच्या वेशीवर मी पोचलो, तेव्हा त्या दरवाजापलीकडून खूपशा पुजारी अन् संन्याशांच्या भांडणाचा आवाज मला ऐकू आला. इतका सगळा प्रवास करून मी थकलो होतो म्हणून तिथे जवळच ठेवलेल्या स्टुलावर जरा टेकावं असा विचार केला मी. स्टुलावर बसायला गेलो, इतक्यात एक यमदूत तेथे आला अन् म्हणाला–"अरे, हे स्टूल तुझ्याकरता नाही ठेवलं, तुझ्या गावच्या पाटलासाठी राखून ठेवलंय ते!– अन् असं म्हणून त्याने मला दूर फेकून दिलं!" आणि 'ही-ही' करून हसत लेबसांग तेथून निघून गेला!

पाटलाचं तोंड मात्र पहाण्यासारखं झालं!

चिरजीवन

स्वर्गात देवेन्द्राचे शासन सुरू झाले, तेव्हा दुसऱ्या सर्व लोकांसाठी जे काही करायला हवे ते त्याने करून टाकले. शेवटी त्याच्या समोर विचार आला पृथ्वी बद्दलचा! तो विचार करू लागला की भूलोकवासी काय केलं म्हणजे सुखी होतील? शेवटी देवेन्द्राने साती नक्षत्रांना आपल्या जवळ येण्याची आज्ञा केली.

सर्व तारे तावडतोब येऊन देवेन्द्रा समोर ओळीत उभे राहिले. सात ताऱ्यांनी एक स्वरात देवेन्द्राला विचारले–"काय आज्ञा आहे महाराज?" देवप्रभु इन्द्र म्हणाले–"मी भूलोकवासियांना सुख दान करू इच्छितो, पण सहज प्राप्त झालेल्या वस्तूची किमत कमी होते. म्हणून मी तुम्हाला ज्या वस्तु देतो त्या तुम्ही पृथ्वी वर जाऊन योग्य किंमतीला विकाव्यात अशी माझी इच्छा आहे."

"जशी आपली आज्ञा महाराज! आम्ही तसंच करू." नम्रपणे साती तारे म्हणाले.

इन्द्राने पहिल्या नक्षत्राच्या हाती एक सोन्याची डबी देऊन सांगितले–"हा पहा, हा आहे हास्यरस! जो याचे सेवन करील, त्याला संतोष मिळेल. संतोषच मानवाची खरी शक्ति आहे." मग दुसऱ्या ताऱ्याच्या हातात आणखी एक सोन्याची डबी ठेवीत देवेन्द्र म्हणाला–"ही आहे सुशीलता! हाच प्राण्यांचा प्राण आहे." तिसऱ्याच्या हाती आणखी एक डबी देऊन देवप्रभुने सांगितले–"हे आहे स्वास्थ्य! धडधाकट शरीर हे मानवाचे मोठे भाग्य आहे." चौथ्या ताऱ्याच्या हातात एक सोन्याची वाटी देत देवेन्द्र म्हणाला–"हे पहा चिरजीवन! जिवंत असलं तरच माणसाला आपल्या इच्छांची पूर्ति करता येईल ना!" पाचव्या ताऱ्याच्या हातात एक मंजूषा देत देवराज

म्हणाला–'' हिच्यात आहे कीर्ति ! माणसांना हिची प्रचंड हाव असते.'' सहाव्या ताऱ्याच्या हाती आणखी एक सुवर्णपात्र देऊन देवराज म्हणाला–'' यात आहे आनंद ! ऋषि-महर्षि याकरिताच तर जप-तप करीत असतात '' सातव्या नक्षत्राच्या हातात एक सोन्याची डबी देऊन इन्द्राने सांगितले– '' हे आहे ऐश्वर्य ! जीवनरथ पुढे रेटण्या-साठी इंधन म्हणून याचा उपयोग होतो.''

साती ताऱ्यांनी सुंदर स्त्री-रूप धारण केले नि ते पृथ्वी वर उतरले. आपापल्या जवळची वस्तु विकण्याचा ते प्रयत्न करू लागले. पहिल्या तीन ताऱ्यांकडील वस्तु कोणी ही खरेदी केल्या नाहीत. चौथी तारिका गल्ल्या-बोळातून हिंडत पुकारू लागली– ''दीर्घजीवन ! चिरजीवन !'' तिच्या भोवती लोकांनी गर्दी केली नि चिरजीवनाच्या किमती बाबत ते विचारपूस करू लागले.

चौथी तारिका म्हणाली–'' माझ्या अन्य बहिणी ज्या चीजा विकत आहेत, त्या ही तुम्ही खरेदी केल्या पाहिजेत ! माझ्या सर्वात थोरल्या बहिणीपाशी आहे हास्य-रस, दुसरीच्या जवळ आहे सुशीलता ! तिसरी पाशी आहे स्वास्थ्य ! पाचवी, सहावी नि सातवी बहीण विकत आहे क्रमशः कीर्ति, आनंद नि ऐश्वर्य ! या वस्तु तुम्ही खरेदी केल्या नाहीत, तर माझ्या या चिरजीवनाचा काय उपयोग ? त्या वस्तु तुम्हीं खरेदी केल्यात का ?''

लोक म्हणाले–'' नाही, नाही.''

चौथ्या तारिकेने समजाऊन सांगितले– '' बंधूनो, जर त्या सर्व वस्तु तुमच्याजवळ नसल्या, तर माझे चिरजीवन निरुपयोगीच नाही का ? त्या सर्व वस्तूंच्या उपस्थितीतच माझ्या डबीतील चिरजीवन तुम्हाला सुख देईल !''

नमुन्या दाखल चौथ्या तारिकेने आपल्या डबीतील थोडे चिरजीवन काढले होते, ते जवळच्या झाडावर बसलेल्या एका पोपटाच्या चोचीत पडले. आपल्या चोचीत पडलेल्या एक थेंबानेच पोपटाला तीनशे वर्षांचे चिरजीवन लाभले.

